

Az online dezinformáció és hatásai

A dezinformációs hálózatok kialakulásának bemutatása a tudományos dezinformáció és az államtagadó összeesküvés-elméletek kapcsolatán keresztül

FALYUNA NÓRA*

Az online információs, kommunikációs és médiakörnyezet új kérdéseket vet fel az álhír, a dezinformáció, a megtévesztés és a manipuláció (új) jelenségeit illetően. A jelen tanulmány a szakirodalom megközelítéseihez kapcsolódóan az online platformokon kialakuló dezinformációs hálózatok jelenségét konceptualizálja a tudományos dezinformációnak és az államtagadó összeesküvés-elméleteknek a koronavírus-járvány alatti narratív összekapcsolódása bemutatásán keresztül. A koronavírus-járvány komplex kommunikációját kísérő infodémiában az összeesküvés-elméletek, a politikai és az egészségügyi álhírek, valamint a tudományos dezinformáció egyaránt meghatározó volt. A járvány témája beépült a szélsőséges narratívákba is, a tudományos dezinformáció aktorai pedig válhattak ezek disszeminálói is. A *sovereign citizens movement* („szuverén állampolgárok mozgalma”) szélsőségesen kormányellenes és államtagadó összeesküvés-elméletei több országban is elterjedtek a járvány idején. Magyarországon a tudományos dezinformáció aktorai is bevonták a mozgalom narratíváit a kommunikációjukba. Ennek magyarázatára a tanulmány a konspiratilitás fogalmát mutatja be, amely a New Age spiritualitása, a wellnesskultúra, az áltudományos egészségügyi meggyőződések és az összeesküvés-elméletek logikájának összekapcsolódását írja le. A tanulmány célja annak bemutatása, hogy az online megtévesztés és manipuláció jelenségeinek meghatározása, működése és hatása vizsgálatának egyik konceptualizációs kerete lehet az interaktív dezinformációs hálózatok elemzése.

Kulcsszavak: dezinformációs hálózat, konspiratilitás, államtagadás, tudományos dezinformáció, sovereign citizens movement

---

Online Disinformation and its Effects

Describing the Emergence of Disinformation Narrative Networks Through the Relationship Between Scientific Disinformation and State-Denying Conspiracy Theories

The online information, communication and media environment raises new questions about the (new) phenomena of fake news, disinformation, deception and manipulation. Based on approaches taken from the literature, this study conceptualizes the phenomenon of disinformation networks on online platforms through the interconnection of science disinformation and state-denying conspiracy theories during the coronavirus epidemic. Conspiracy theories, political fake news, medical and health misinformation as well

---

* Adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar.
A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.
A bemutatott elemzés 2022. december 20. és 2023. április 30. között zajlott.

as science disinformation, were dominant in the infodemic that accompanied the complex communication of the coronavirus epidemic. The epidemic was also embedded in extremist narratives, and the actors of science disinformation may have become disseminators of these narratives. The extreme anti-government and state-denying conspiracy theories of the sovereign citizens movement were prevalent in several countries during the epidemic. In Hungary, actors of science disinformation also incorporated narratives of the movement into their communication. To explain this, the study concludes by introducing the concept of conspiratoriality, which describes the interconnectedness of the logic of New Age spirituality, wellness culture, pseudo-scientific health beliefs and conspiracy theories. The aim of the study is to present that one conceptualization framework for the definition, operation and impact of the phenomena of online deception and manipulation can be the analysis of interactive disinformation networks.

Keywords: disinformation networks, conspiratoriality, state-denial, science disinformation, sovereign citizens movement

1. Bevezetés: az álhírek és a dezinformáció kora

A megtévesztés és a manipuláció jelenségeinek vizsgálatában új problémaköröket jelölt ki az információs, a kommunikációs és a médiakörnyezet, a digitális kultúra, a digitális technológia és az online platformok fejlődése. Az online felületek mögött működő perszonalizáló algoritmusok befolyásolhatják, hogy az adott felhasználó milyen tartalmakkal, felhasználókkal, csoportokkal találkozhat az online környezetben, ez pedig hiedelemkamrákat, véleménybuborékokat hozhat létre vagy erősíthet meg.¹ A szelektív kitettség és a saját szűrőbuborékok leegyszerűsíthetik az egyén információfeldolgozását,² felerősíthetik az attitűdpolarizációt, növelhetik az egyén számára ideológiailag kompatibilis információ elfogadásának valószínűségét, és fokozhatják az új információkkal szembeni zárttságot is. A kommunikáció során nem csak információátadás történik – az alapvető szerepet játsszik a közös meggyőződések reprezentálásában és alakításában is. Ugyanakkor az ellenszenv a „másik oldallal” szemben (affektív polarizáció) szintén nő. Mindez rezonál egyes pszichológiai tényezőkkel, például a megerősítő torzítással, az ismétlési hatással és a kognitív disszonanciával.³ Ezek következtében a bizalom szerkezetén kívül az információforrás hitelessége és megbízhatósága értékelésének szempontjai is megváltoznak, aminek a saját elfogultságok adhatnak ideológiai alapot.⁴

A jelenlegi információs és kommunikációs ökoszisztéma így nemcsak új eszközökről, technológiákról és platformokról, hanem egy új kulturális logikáról is szól,⁵ amelyben megváltozik

¹ Dominic SPOHR: Fake News and Ideological Polarization: Filter Bubbles and Selective Exposure on Social Media. 34(3) *Business Information Review* (2017), <https://doi.org/10.1177/0266382117722446>, 150–160.

² Edson C. TANDOC Jr.: The Facts of Fake News: A Research Review. *Sociology Compass* (2019), <https://doi.org/10.1111/soc4.12724>, 13.

³ David M. J. LAZER et al.: The Science of Fake News. 359(6380) *Science* (2018), <https://doi.org/10.1126/science.aao2998>, 1094–1096.; TANDOC i. m. (2. lj.).

⁴ Joel BURKHOLDER – Kat PHILLIPS: Breaking Down Bias. 16(2) *Journal of Information Literacy* (2022), <https://doi.org/10.11645/16.2.3100>, 53–68.

⁵ Henry JENKINS: *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York, New York University Press, 2008; ACZÉL Petra: Médiaműveltség. In ACZÉL Petra – ANDOK Mónika – BOKOR Tamás (szerk.): *Műveljük a médiát!* Budapest, CompLex, 2005, 133–177.

az információhoz, a tudáshoz és a tekintélyhez való viszonyulás.⁶ Ez a jelen tanulmány témája szempontjából különösen releváns körülmény. Az online részvétel és konvergencia kultúrájában eltűnik a határ a közlő és a befogadó, a hivatalos kommunikátorok, a szakemberek, valamint a laikusok pozíciója között.⁷ Bár az információ birtoklása, termelése és felhasználása az információs társadalom alaptézisei szerint hatalmi pozíciót biztosít, az online platformok alapvetően változtattak a részvételen és a hozzáféréseken, az információs hatalom és a tekintély is megkérdőjeleződik, a tudás és az információ feletti hatalmi viszonyok megváltoztak.⁸ Az online platformok működéséből adódóan az elérhető információ mennyisége átláthatatlanul megnőtt, az információs túlterheltséggel való megbirkózás pedig felerősíti a figyelmet, az észlelést és a felidézést szelektivitását, ami kölcsönhatásban áll a szelektív kitérítéssel.

Ezeknek a jelenségeknek a társadalmi hatásait, korszakalkotó jellegét kiemelendő használják korunk leírására a posztigazság korszak (*post-truth era*) kifejezést.⁹ A posztigazság (vagy igazságon túli) az intézményekkel szembeni bizalmatlanságot fejezi ki, vagyis azt, hogy a tények és a vélemények közti határ elmosódása aláássa az objektív valóság leírásába vetett bizalmat. A jelen tanulmány témája kapcsán megemlíthető még az álhírek kora¹⁰ és az információs társadalom analógiájára a dezinformációs társadalom megnevezés is.¹¹

A dezinformáció és az álhír definíciójára, hatásaira leírására többféle megközelítés is létezik a szakirodalomban. A jelen tanulmány célja ezekhez kapcsolódóan leírni az online platformokon kialakuló dezinformációs hálózatok jelenségét, amely konceptualizációs keretet adhat a megtrévesztés és a manipuláció jelenségeinek vizsgálatához. A tanulmány ennek igazolására a tudományos dezinformáció és az államtagadó összeesküvés-elméletek összekapcsolódásának esetét mutatja be. Az esettanulmány kontextusát a koronavírus-járvány adja, amelynek időszakában elterjedtek az államtagadó összeesküvés-elméletek is, és olyan komplex válsághelyzetet és kommunikációs szituációt eredményezett, amely alapján jól vizsgálható a kifejezetten tudományos és más tematikájú dezinformáció összekapcsolódása.

2. Az álhír és a dezinformáció fogalma és lehetséges hatásai

Az álhír nem jól definiált fogalom: különböző meghatározásai és egymást átfedő, kapcsolódó jelentései léteznek, amelyek a különböző kontextusokban további jelentésekkel is bővíthetnek. Az álhírek hatása is nehezen azonosítható, mivel a modern manipulációs jelenségek egyre

---

⁶ Nóra FALYUNA: Science Disinformation as a Security Threat and the Role of Science Communication in the Disinformation Society. 3(1) *Scientia et Securitas* (2022), <https://doi.org/10.1556/112.2022.00086>, 69–78.

⁷ ACZÉL i. m. (5. lj.).

⁸ Manuel CASTELLS: *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture I*. Cambridge, Blackwell, 1996; FALYUNA i. m. (6. lj.).

⁹ LAZER et al. i. m. (3. lj.); Ronnie DAS – Wasim AHMED: Rethinking Fake News: Disinformation and Ideology During the Time of COVID-19 Global Pandemic. 11(1) *IIM Kozhikode Society & Management Review* (2022), <https://doi.org/10.1177/22779752211027382>, 146–159.

¹⁰ Edson C. TANDOC JR. et al.: Audiences' Acts of Authentication in the Age of Fake News: A conceptual Framework. 20(8) *New Media & Society* (2018), <https://doi.org/10.1177/1461444817731756>, 2745–2763.

¹¹ Jon MARSHALL: Disinformation Society, Communication and Cosmopolitan Democracy. 9(2) *Cosmopolitan Civil Societies: An Interdisciplinary Journal* (2017), <https://doi.org/10.5130/ccs.v9i2.5477>, 1–24; FALYUNA i. m. (6. lj.).

szofisztikáltabbá válnak,¹² így a kérdés nemcsak a tudomány, hanem a társadalom számára is igen jelentős.

Az álhír fogalma 2016 óta sokat változott.¹³ A kezdeti definíciók szerint az álhírek olyan hírcikkek, amelyek szándékosan és igazolhatóan hamisak, félrevezetik az olvasókat, és olyan oldalakon jelennek meg, amelyek megtévesztően hasonlítanak valódi híroldalakra, továbbá kifejezetten a közösségi médián keresztül terjednek.¹⁴ Ezek a meghatározások a ténszerűség és a szándékosság mellett a hírformátumot is definitív jegyként emelik ki: az álhírek alapvetően azaz a hitelességgel és legitimitással élnek vissza, amelyet a közvélemény a valódi hírekhez társít.¹⁵ A definíció ugyanakkor több szempontból is problematikusnak bizonyult. Egyrészt a hír fogalma nem egészen egzak, így az ehhez viszonyított definíció – különösen az újmédiában a hírgyártás mechanizmusainak változásai miatt – nem lehet teljes,¹⁶ ugyanezért az objektivitás fogalmának alkalmazása sem problémamentes.¹⁷ Továbbá az álhír lehet fabrikált tartalom, amelynek tartalma akár igaz is lehet, de teljesen hamis állításokat is megfogalmazhat tényként beállítva,¹⁸ és előfordulhat, hogy igaz és hamis állítások együttesen vannak benne jelen, így a ténszerűség és az igazság sem feltétel nélkül definiálók. Másrészt az információmanipulációs technológiák változása rámutatott arra, hogy az álhírnek bélyegzett megtévesztő tartalmak nem csak hírcikkek formájában jelenhetnek meg. A digitális és a közösségi hálózati technológiák ugyanis a manipuláció kifinomultabb eszközeit kínálják: hamis profilokat, generált (hamis) vagy manipulált vizuális tartalmakat, hamis weboldalakat, *deepfake* videókat, keresőmotor-manipulációt, internetes trollokat és botokat stb.¹⁹

Az álhír egyfajta gyűjtőfogalomná is vált a téves, félrevezető vagy kitalált információk különféle formáira vonatkoztatva.²⁰ Ebben az értelemben az álhírek egy nagyobb spektrum részét képezik, amely a nem szándékos félretájékoztatástól a szándékos dezinformációig terjed.²¹ Így az álhír átfedésben van további hasonló jelenségekkel, amelyekkel azonban a fogalmi viszony

¹² DAS–AHMED i. m. (9. lj.).

¹³ Az álhír a 2016-os amerikai elnökválasztás során vált a társadalmi, média- és tudományos diskurzus egyik központi fogalmává. Lásd HUNT ALLCOTT – MATTHEW GENTZKOW: Social Media and Fake News in the 2016 Election. 31(2) *Journal of Economic Perspectives* (2017), <https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>, 211–236.; DAS–AHMED i. m. (9. lj.).

¹⁴ ALLCOTT–GENTZKOW i. m. (13. lj.); TANDOC i. m. (2. lj.); LAZER et al. i. m. (3. lj.); Nick ROCHLIN: Fake News: Belief in Post-Truth. 35(3) *Library Hi Tech* (2017), <https://doi.org/10.1108/LHT-03-2017-0062>, 386–392.; Edson C. TANDOC JR. – Zheng Wei LIM – Richard LING: Defining: “Fake News”: A Typology of Scholarly Definitions. 6(2) *Digital Journalism* (2017), <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1360143>, 137–153.

¹⁵ LAZER et al. i. m. (3. lj.).

¹⁶ ACZÉL Petra: Az álhír. Kommentár a jelenség értelmezéséhez. *Századvég*, 2017/2., 5–25.

¹⁷ Uo.; Axel GELFERT: Fake News: A Definition. 38(1) *Informal Logic* (2018), <https://doi.org/10.22329/il.v38i1.5068>, 84–117.

¹⁸ Gordon PENNYCOOK – Tyrone D. CANNON – David G. RAND: Prior Exposure Increases Perceived Accuracy of Fake News. 147(12) *Journal of Experimental Psychology: General* (2018), <https://doi.org/10.1037/xge0000465>, 1865–1880.

¹⁹ Daniel ARNAUDO et al.: *Combating Information Manipulation: A Playbook for Elections and Beyond*. Stanford, The International Republican Institute – The National Democratic Institute – The Stanford Internet Observatory, 2021.

²⁰ TANDOC–LIM–LING i. m. (14. lj.).

²¹ LAZER et al. i. m. (3. lj.).

szintén nem egyértelmű: vannak, akik a szűken vett álhírek köréből kizárják például az egyszerű tévedést, a pletykát, az összeesküvés-elméleteket, a satírákat,²² mások viszont odasorolják „a gúnyiratot, a dekontextualizált információt, a ténynek beállított véleményt, az áltudományos híreket, az összeesküvés-elméleteket és az extrém elfogultságról tanúskodó bemutatást”.²³ Más szerzők az álhíreket kifejezetten a dezinformáció, a szándékosan hamis, megtévesztő tartalmak egyik fajtájaként határozzák meg.²⁴

Ugyanígy árnyalja a fogalommeghatározást a motiváció kérdése, ugyanis különbséget kell tenni a létrehozás és a terjesztés szándéka között. Az előbbinek a pénzügyi és a politikai-ideológiai motivációját emelik ki a meghatározások:²⁵ a pénzügyi motivációk alapján az álhírek előállításának célja lehet az online kattintások reklámbevételé alakítása,²⁶ míg a politikai-ideológiai indíttatás kapcsolatban áll a propagandával vagy bizonyos szereplők vagy államok lejáratásának céljával, társadalmi viszály vagy erőszak szításával, választások befolyásolásával.²⁷ Ezt illetően a fogalom kapcsolatban áll az információs hadviseléssel is,²⁸ amelynek célja az állampolgárok összezavarása, félrevezetése a hamis és az igaz információk megkülönböztetése terén, azért, hogy befolyásolják a politikai döntéseket, de ez további komplex változásokhoz is vezethet az információs környezetben, a politikai kultúrában vagy a társadalomban.

A terjedést illetően kiemelendő, hogy az internetfelhasználók nem feltétlenül a megtévesztés szándékával és az imént említett motivációkkal osztanak meg álhíreket. A felhasználói megosztásnak jelentős szerepe van az álhírek terjedésében: bár a kezdeti kutatások azt mutatták, hogy az internetfelhasználók csak egy kis része van kitéve az álhíreknek, ők maguk is a tartalmak terjesztőivé válhatnak potenciális aktivitásukkal (megosztás, lájkolás, kommentelés stb.). A megtévesztő tartalmak befogadása és megosztása szempontjából a fentebb említett pszichológiai tényezők és körülmények mellett az érzelmi hatás is fontos lehet.²⁹ A megtévesztő tartalmak közül az a „legsikeresebb”, amelyik az emberek érzelmeire és hiedelmeire apellál, és ezzel

²² ALLCOTT–GENTZKOW i. m. (13. lj.); Kai SHU et al.: Fake News Detection on Social Media: A data Mining Perspective. 19(1) *ACM SIGKDD Explorations Newsletter* (2017), <https://doi.org/10.1145/3137597.3137600>, 22–36.

²³ ACZÉL i. m. (16. lj.) 12.; vö. még FEHÉR Katalin – KIRÁLY Olívia: Álhíresülés – a hamis hírek dinamikája a médiában. *Századvég*, 2017/2., 39–48.; VESZELSKI Ágnes: Az álhírek extra- és intralingvális jellemzői. *Századvég*, 2017/2., 51–82.

²⁴ GELFERT i. m. (17. lj.).

²⁵ TANDOC i. m. (2. lj.).

²⁶ Judit SZAKÁCS: *The Business of Misinformation*. CMDS (2020), <https://bit.ly/3K9UMy6>; Joshua A. BRAUN – Jessica L. EKLUND: Fake News, Real Money: Ad Tech Platforms, Profit-Driven Hoaxes, and the Business of Journalism. 7(1) *Digital Journalism* (2019), <https://doi.org/10.1080/21670811.2018.1556314>, 1–21.; FALYUNA Nóra – KREKÓ Péter – BERKES Rudolf: Álszent antikapitalisták. *Nyereségvágyból terjesztett áltudományos dezinformáció az interneten*. Political Capital, 2022; Nóra FALYUNA – Péter KREKÓ: The Hypocrisy of Medical Disinformation: A Report from Hungary. 47(3) *Skeptical Inquirer* (2023) 14–18.

²⁷ ALLCOTT–GENTZKOW i. m. (13. lj.); TANDOC i. m. (2. lj.).

²⁸ Stephen BLANK: Russian Information Warfare as Domestic Counterinsurgency. 35(1) *American Foreign Policy Interests* (2013), <https://doi.org/10.1080/10803920.2013.757946>, 31–44.

²⁹ Cameron MARTEL – Gordon PENNYCOOK – David G. RAND: Reliance on Emotion Promotes Belief in Fake News. 5 *Cognitive Research: Principles and Implications* (2020), <https://doi.org/10.1186/s41235-020-00252-3>, 47.

megosztásra ösztönözi őket.³⁰ A felhasználók részvétele az álhírek terjesztésében másodkézből származó, másodlagos dezinformációt eredményezhet.³¹ A szakirodalomban e hatásmechanizmus leírására használatos a betegségháromszög modellje,³² amely abból indul ki, hogy egy betegség terjedéséhez három alapvető elemre van szükség: környezetre, vírusra, baktériumra vagy más fertőző kórokozóra, valamint gazdatestre. E modellben metaforikusan az álhír vagy más megtévesztő tartalom a fertőző kórokozó, az általa okozott járvány az álhírek terjedése, a közösségi média a környezet, amely meghatározza, hogy a „fertőzés” mennyire kontrollálható, a gazdatest pedig az egyének és a társadalom.³³

Ugyanakkor a terjedés fontos aspektusa, hogy a produkciót és a megosztást nem csak emberi aktorok végzik.³⁴ A botok és a trollok is a megtévesztő, manipulatív tartalmak létrehozásának és terjesztésének egyedi ágensei lehetnek,³⁵ és online aktivitásukkal jelentősen hozzájárulhatnak az álhírek terjedéséhez.³⁶ Ennek az ismétlési hatás szempontjából is jelentősége van: az üzenetek hitelesebbnek, meggyőzőbbnek tűnhetnek az ismétlődés miatt.³⁷ A botok és az álhíroldalak, amelyek ugyanazt az álhírt közlik és osztják meg ismétlődően, a legitimitás látszatát adhatják az álhírnek.³⁸

Az álhíreknek az emberi viselkedésre, attitűdökre, meggyőződésekre és a társadalomra gyakorolt tényleges hatása nehezen felmérhető, ugyanis azok száma, aki találkozott egy álhírral vagy megosztották azt, nem feltétlenül egyenlő azokéval, akik azt el is olvasták vagy akiket érintett.³⁹ Mindenesetre az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy az álhírek hatással lehetnek a társadalmi eseményekre adott reakciókra, hozzájárulhatnak a közvélemény polarizálásához, akár szélsőséges nézetek terjedését is segíthetik, megzavarhatják a közbeszédet és befolyásolhat-

---

³⁰ Claire WARDLE – Hossein DERAKHSHAN: *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking*. Brussels, Council of Europe, 2017.

³¹ TANDOC i. m. (2. lj.).

³² Femi OLAN et al.: Fake News on Social Media: The Impact on Society. *Information Systems Frontiers* (2022) 1–16.

³³ Hasonló metaforikus fogalomalkotás jellemzi az inokulációelméletet is – ez a dezinformáció elleni „kognitív oltásra” vonatkozik, arra az eljárásra, amely segít csökkenteni a dezinformáció elfogadására való fogékonyságot. William J. MCGUIRE – Demetrios PAPAGEORGIS: The Relative Efficacy of Various Types of Prior Belief-Defense in Producing Immunity Against Persuasion. 62 *Journal of Abnormal and Social Psychology* (1961), <https://doi.org/10.1037/h0042026>, 327–337.

³⁴ Soroush VOSOUGHI – Deb ROY – Sinan ARAL: The Spread of True and False News Online. 359(6380) *Science* (2018), <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>, 1146–1151.

³⁵ Kathleen M. CARLEY: Social Cybersecurity: An Emerging Science. 26(4) *Computational and Mathematical Organization Theory* (2020), <https://doi.org/10.1007/s10588-020-09322-9>, 365–381.

³⁶ Chengcheng SHAO et al.: The Spread of Low-Credibility Content by Social Bots. 9(1) *Nature Communications* (2018), <https://doi.org/10.1038/s41467-018-06930-7>; Massimo STELLA – Emilio FERRARA – Manlio De DOMENICO: Bots Increase Exposure to Negative and Inflammatory Content in Online Social Systems. 115 (49) *Proceedings of the National Academy of Sciences* (2018), <https://doi.org/10.1073/pnas.1803470115>, 12435–12440.; Mariam ORABI et al.: Detection of Bots in Social Media: A Systematic Review. 57(4) *Information Processing & Management* (2020), <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2020.102250>.

³⁷ PENNYCOOK–CANNON–RAND i. m. (18. lj.).

³⁸ TANDOC et al. i. m. (10. lj.).

³⁹ LAZER et al. i. m. (3. lj.).

ják a politikai döntéseket,⁴⁰ de árthatnak egy vállalkozás hírnevének is,⁴¹ mivel újraértelmezik a történéseket, tényeket és hiedelmeket.

Az álhír fogalmának, a terjesztésében részt vevőknek és a hatásainak a meghatározása azért is nehéz, mert a politikai kommunikáció használja a kifejezést a médiát és az újságírást elítélő, becsmérlő jelzőként is⁴² bizonyos sajtóorgánumok és médiumok ignorálásának legitimálására.⁴³ A kifejezés így politikai fegyverként is használható.⁴⁴ Az álhír kifejezés nem tekinthető szigorúan véve szakkifejezésnek, „inkább politikai koncepció ez, közéleti és médiadiskurzusok relativizálható fogalma”.⁴⁵

Az információs zavar (*information disorder*) és az információmanipuláció összetett jelenségeinek leírására és vizsgálatára a szakirodalom új keretet alakított ki, amely alapvetően három fogalommal operál, definiálásukhoz pedig a hatás, a szándék és a hamisság dimenzióit használja.⁴⁶ A félretájékoztatás (*misinformation*) kifejezés a megtévesztés vagy a károkozás szándékától független, hamis, pontatlan vagy félrevezető információra, a dezinformáció (*disinformation*) a megtévesztés szándékával létrehozott, terjesztett, felerősített hamis, pontatlan, félrevezető információra vonatkozik, míg a „rossz” információ (*malinformation*) a valóságnak megfelelő vagy tényszerű információ használatára utal a károkozás céljával, például valaki hitelességének aláásására. A fogalmi közelség és a szándék azonosításának nehézsége miatt a gyakorlatban ezek nem egyértelműen megkülönböztethetők,⁴⁷ különösen azért, mert eltérő szándékok ellenére azonosak lehetnek a hatások, például a másodlagos dezinformációnál. Az egyes esetek vizsgálatához így az elemeket külön kell vizsgálni: az ágenset, az üzeneteket, a befogadókat/értelmezőket, a különböző fázisokat (létrehozás, előállítás, terjesztés), a motivációkat, a fogyasztás és az értelmezés módját és kontextusát stb.⁴⁸ Ugyanakkor az információs ökoszisztéma, az információs hálózatok, az online algoritmusok működése miatt egy további szempontot is érdemes bevonni a konceptualizálásba és a hatásvizsgálatba: a dezinformációs hálózatok kialakulását.⁴⁹

3. A dezinformációs hálózatok mint konceptualizációs keret

A szakirodalomban a dezinformáció, az összeesküvés-elméletek, álhírek terjedését is vizsgálják a hálózatosodás oldaláról, ami attól függően történhet referencia- vagy tartalomalapú megközelítéssel, hogy a terjedést – leggyakrabban – hálózatelemzéssel a hivatkozásokon (például hiperlinkek, hashtagek) keresztül történő kapcsolatokban vagy egy adott tartalom diffúziójában vizsgálják.⁵⁰

⁴⁰ Uo.; TANDOC i. m. (2. lj.).

⁴¹ FALYUNA–KREKÓ i. m. (26. lj.).

⁴² LAZER et al. i. m. (3. lj.).

⁴³ WARDLE–DERAKHSHAN i. m. (30. lj.).

⁴⁴ TANDOC i. m. (2. lj.).

⁴⁵ ACZÉL i. m. (16. lj.) 10.

⁴⁶ WARDLE–DERAKHSHAN i. m. (30. lj.).

⁴⁷ TANDOC i. m. (10. lj.); TANDOC i. m. (2. lj.).

⁴⁸ WARDLE–DERAKHSHAN i. m. (30. lj.).

⁴⁹ FALYUNA–KREKÓ–BERKES i. m. (26. lj.); FALYUNA i. m. (6. lj.).

⁵⁰ Niels BRÜGGER: Tracing a Historical Development of Conspiracy Theory Networks on the Web: The Hyperlink

E tanulmányban az utóbbi megközelítés alapján a tudományos dezinformáció és az államtagadó összeesküvés-elméletek narratív összekapcsolódása ad példát a dezinformációs hálózatok bemutatására, amelynek kontextusát a koronavírus-járvány adja. A járvány az elmúlt években olyan komplex válsághelyzetet és kommunikációs szituációt eredményezett, amelyben a kifejezetten tudományos és más tematikájú és típusú dezinformáció összekapcsolódása jól vizsgálható, ráadásul a járvány idején az államtagadó összeesküvés-elméletek terjedése is jelentős volt.

A pandémia kommunikációs szituációjának összetettségét az adta, hogy a válság nem csupán a közegészségügyet érintette, a kommunikáció nemcsak a betegségről, az egészségről és a tudományos ismeretekről szólt, hanem politikáról, gazdaságról, társadalmi kérdésekről is. Rengeteg aktor vett részt a kommunikációban, számos ellentmondásos információ és üzenet fogalmazódott meg, valamint az információs hálózatokhoz való széles körű hozzáférés miatt a dezinformáció is széles körben terjedt.⁵¹ A dezinformáció nemcsak hamis magyarázatokat, válaszokat és megoldásokat kínált, de hibáztatható ellenségeket is:⁵² egyesek a járványt kifejezetten a kormányok és a tudomány kudarcának tekintették,⁵³ de az ellenségekgyártás további új célpontjai voltak például a kínai emberek, az egészségügyi létesítmények és az 5G-infrastruktúra is.⁵⁴

A koronavírus-járványról szóló megtévesztő tartalmak terjedése komoly aggodalomra adott okot a közegészségügy, a válság kezelése, de a nemzetközi kapcsolatok terén is, kezdve a káros egészségügyi tanácsok terjedésétől a tudományos dezinformáción át a politikailag motivált összeesküvés-elméletekig például a vírus eredetét illetően.⁵⁵ A dezinformáció által kiváltott aktivitás is aggasztó volt, például a koronavírus-járvány és az 5G kapcsolatáról szóló összeesküvés-elméletek terjedése miatt több országban is felgyújtottak 5G-árbócokat.⁵⁶ Ez nagyban ösztönözte az infodémia (a vírusról, annak eredetéről, a járvány terjedéséről, a gyógyítás módjáról stb.

Network of Vaccine Hesitancy on the Danish Web 2006–2015. 28(4) *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* (2022), <https://doi.org/10.1177/13548565221104989>, 962–982.; Annett HEFT – Kilian BUEHLING: Measuring the diffusion of conspiracy theories in digital information ecologies. 28(4) *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* (2022), <https://doi.org/10.1177/13548565221091809>, 940–961.; Rose Marie SANTINI – Débora SALLES – Carlos Eduardo BARROS: We love to hate George Soros: A cross-platform analysis of the Globalism conspiracy theory campaign in Brazil. 28(4) *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* (2022), <https://doi.org/10.1177/13548565221085833>, 983–1006.

⁵¹ FALYUNA i. m. (6. lj.); FALYUNA Nóra: A tudományosság befolyásoló ereje: tudományos dezinformáció a manipuláció szolgálatában. In BÁRDOS Dániel – TUBOLY Ádám Tamás (szerk.): *Emberarcú tudomány. Áltudományok és összeesküvés-elméletek szorításában*. Budapest, Typotex, 2023 115–134.

⁵² Jakub ŠROL – Vladimíra ČAVOJOVÁ – Eva BALLOVÁ MIKUŠKOVÁ: Finding Someone to Blame: The Link Between COVID-19 Conspiracy Beliefs, Prejudice, Support for Violence, and Other Negative Social Outcomes. 12 *Frontiers in Psychology* (2022), <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.726076>.

⁵³ DAS–AHMED i. m. (9. lj.).

⁵⁴ Samantha STERN – Jacob WARE – Nicholas HARRINGTON: Terrorist Targeting in the Age of Coronavirus. 1 *International Counter-Terrorism Review* (2020) 1–18.

⁵⁵ Jan ROOZENBEEK et al.: Susceptibility to Misinformation about COVID-19 Around the World. 7(10) *Royal Society Open Science* (2020), <https://doi.org/10.1098/rsos.201199>.

⁵⁶ DAS–AHMED i. m. (9. lj.); ROOZENBEEK et al. i. m. (55. lj.); Daniel JOLLEY – Jenny L. PATERSON: Pylons Ablaze: Examining the Role of 5G COVID-19 Conspiracy Beliefs and Support for Violence. 59 *The British Journal of Social Psychology* (2020), <https://doi.org/10.1111/bjso.12394>, 628–640.

szóló hamis és félrevezető információk) széles körű terjedésének, hatásainak és potenciális kezelési módjainak vizsgálatát.⁵⁷

A szakirodalom több motivációs tényezőt is leírt a megtévesztő tartalmak elfogadásának előjeleként, így a tudományba és a tudósokba, az újságírókba és a mainstream médiába, a kormányba vetett bizalom megrendülését, valamint a politikai ideológiákat.⁵⁸ Korábbi kutatások kimutatták, hogy az emberek a tényszerűen helytelen információkat is igaznak fogadják el, ha azok (számukra) megbízható forrásból származnak vagy megerősítik politikai és társadalmi világnézetüket.⁵⁹ Ez a motivált összeesküvés-elméleteknek is alapot ad, amelyek felerősödhetnek a világjárvány átpolitizálódott környezetében.⁶⁰ A vizsgálatok hangsúlyozták továbbá, hogy ezek az elméletek monologikus hitrendszeret alkotnak, amelyben a vírussal kapcsolatos egyik összeesküvés-elméletbe vetett hit előrevetíti a más elméletekben való hitet.⁶¹ Ezt fokozhatják az online felületek mögött működő algoritmusok is, amelyek a hasonló érdeklődésű emberek kapcsolatba lépését segítik, a saját hiedelmeivel megegyező további oldalakat, csoportokat is az egyén figyelmébe ajánlanak.⁶² Ez a mechanizmus a más tematikájú megtévesztő tartalmak közös diskurzusát is alakítja, amelyet a hasonló logika és kommunikációs jegyek is formálnak.⁶³

A koronavírus-járványt tematizáló dezinformációs hálózatok különböző hiedelmeket kapcsolnak össze valós aggodalmakra (például társadalmi, gazdasági kérdésekre) vagy a dezinformáció által konstruált látszólagos problémákra (például arra, hogy népiertás zajlik) kínált megoldásokkal (vitaminokat, áltudományos diétákat, spiritualitást, politikai kezdeményezéseket stb.),⁶⁴ amelyek a tudomány-, a technokrácia-, a vállalat- és az államellenes érzelmekből is merítettek (például az oltásellenesség és az anti-5G mozgalom narratívái).⁶⁵ Az igaz és a hamis tartalmi elemek keveredése azért releváns, mert ebből adódóan nehéz azonosítani a dezinformációt és tenni a lehetséges hatásai ellen. A szakirodalom ezzel kapcsolatban kiemeli azt is, hogy a kifejezetten álhír-, összeesküvés-elméleti vagy akár az áltudományos oldalak is profitálnak abból, ha valós tartalmakat is közzétesznek az oldalaikon vagy mainstream forrásokra hivatkoznak, így rekontextualizálva azokat, magukat pedig legitím forrásként tüntetve fel.⁶⁶

⁵⁷ DAS-AHMED i. m. (9. lj.); ROOZENBEEK et al. i. m. (55. lj.); Coronavirus Disease (COVID-19) Advice for the Public: Mythbusters. *WHO*, 2022. január 19., <https://bit.ly/4bLmayc>.

⁵⁸ ROOZENBEEK et al. i. m. (55. lj.).

⁵⁹ Dan M. KAHAN: Misconceptions, Misinformation, and the Logic of Identity-Protective Cognition. 164 *Cultural Cognition Project Working Paper Series* (2017), <https://doi.org/10.2139/ssrn.2973067>, 1–9.

⁶⁰ ROOZENBEEK et al. i. m. (55. lj.).

⁶¹ Joanne M. MILLER: Do COVID-19 Conspiracy Theory Beliefs Form a Monological Belief System? 53 *Canadian Journal of Political Science* (2020), <https://doi.org/10.1017/S0008423920000517>, 319–326.; Joseph E. USCINSKI et al.: 2020. Why Do People Believe COVID-19 Conspiracy Theories? *Harvard Kennedy School Misinformation Review* (2020), <https://doi.org/10.37016/mr-2020-015>, 1–12.

⁶² OLAN et al. i. m. (32. lj.).

⁶³ FALYUNA-KREKÓ-BERKES i. m. (26. lj.); FALYUNA i. m. (51. lj.).

⁶⁴ FALYUNA-KREKÓ-BERKES i. m. (26. lj.); FALYUNA i. m. (6. lj.); FALYUNA i. m. (51. lj.).

⁶⁵ DAS-AHMED i. m. (9. lj.).

⁶⁶ Annett HEFT et al.: Toward a Transnational Information Ecology on the right? Hyperlink networking among Right-Wing Digital News Sites in Europe and the United States. 26(2) *The International Journal of Press/Politics* (2021), <https://doi.org/10.1177/1940161220963670>, 484–504.; Juliette DE MAEYER: Towards a Hyperlinked Society: A Critical Review of Link Studies. 15(5) *New Media & Society* (2013), <https://doi.org/10.1177/1461444812462851>, 737–751.

A koronavírus-járvány témája beépült a szélsőséges narratívákba is,⁶⁷ és az online platformokon töltött idő mennyisége (amit a lezárások csak növeltek)⁶⁸ hozzájárult a radikalizálódáshoz.⁶⁹ Emellett a szélsőséges csoportok fegyverként használhatták célpontjaik ellen a koronavírus-járvánnyal kapcsolatos összeesküvés-elméleteket.⁷⁰ Ez pedig rávilágított a dezinformáció kockázatainak jelentőségére a társadalom- és a nemzetbiztonsággal összefüggésben is.⁷¹ Ebben a kontextusban a szélsőséges állam- és/vagy kormányellenes konspiratív narratívák, így az ún. szuverén állampolgárok mozgalmának (*sovereign citizens movement*, SCM) meggyőződései is széles körben terjedtek.⁷² A kifejezés gyűjtőfogalomként utal azokra az egyesült államokbeli egyénekre és csoportokra, akik és amelyek narratívája szerint a kormányzat illegitim.⁷³ A mozgalom meggyőződései különböző összeesküvés-elméleteknek, jogi vagy történelmi információk újraértelmezésének és szélsőséges, különösen rasszista eszméknek a hálózata,⁷⁴ amely különböző narratívákban fejeződik ki.⁷⁵ Ezek tovább diverzifikálódtak más hiedelmekkel való kapcsolódásuk során – a pandémia is beleépült, olyannyira, hogy a mozgalom tagjai aktívan részt vettek maszk- és oltásellenes rendezvényeken. A narratíva tehát fluid, interaktív és reaktív, abba folyamatosan beépülnek az aktuális események alternatív értelmezései.⁷⁶

3.1. Államtagadó narratívák

A mozgalom különböző narratíváinak közös kiinduló tézise, hogy a szövetségi kormányzat, akár a tagállami kormányzással és valamennyi hatalmi ággal együtt, illegitim. Visszatérő elem továbbá – és így a narratív hálózatban a kormányellenesség mellett a vállalatellenesség motívumai is megjelennek – az a meggyőződés is, hogy az Egyesült Államok nem létezik, az csak egy korrupt cég (a továbbiakban az ilyen csoportokra összefoglalóan az államtagadó kifejezést hasz-

⁶⁷ Kristy CAMPION – Jamie FERRILL – Kristy MILLIGAN: Extremist Exploitation of the Context Created by COVID-19 and the Implications for Australian Security. 15(6) *Perspectives on Terrorism* (2021) 23–40.

⁶⁸ Abdul BASIT: The COVID-19 Pandemic: An Opportunity for Terrorist Groups? 12 *Counter Terrorist Trends and Analysis* (2020), <https://doi.org/10.1080/18335330.2020.1828603>, 7–12.

⁶⁹ Gary ACKERMAN – Hayley PETERSON: Terrorism and COVID-19: Actual and Potential Impacts. 14(3) *Perspectives on Terrorism* (2020) 59–73.

⁷⁰ STERN-WARE-HARRINGTON i. m. (54. lj.) A világjárványnak kifejezetten a terrorizmussal való kapcsolatáról részletesen lásd Raffaello PANTUCCI: Key Questions for Counter-Terrorism Post-COVID-19. 12 *Counter Terrorist Trends and Analysis* (2020) 1–6.

⁷¹ CAMPION-FERRILL-MILLIGAN i. m. (67. lj.); FALYUNA i. m. (6. lj.).

⁷² CAMPION-FERRILL-MILLIGAN i. m. (67. lj.).

⁷³ J. M. BERGER: *Without Prejudice: What Sovereign Citizens Believe*. Washington, Program on Extremism, George Washington University, 2016.

⁷⁴ Jan RATHJE: Driven by Conspiracies: The Justification of Violence among “Reichsbürger” and Other Conspiracy-Ideological Sovereignists in Contemporary Germany. 16(6) *Perspectives on Terrorism* (2022) 49–61.; Sam JACKSON: *A Schema of Right-Wing Extremism in the United States*. Hague, International Centre for Counter-Terrorism Policy Brief, 2019, <https://doi.org/10.1080/13569317.2018.1451227>.

⁷⁵ Az Egyesült Államokban azonosított különböző csoportokról lásd *A Quick Guide to Sovereign Citizens*. School of Government, University of North Carolina at Chapel Hill, 2013, <https://unc.live/4bC4u8s>; *Sovereign Citizen Movement*. Southern Poverty Law Center, 2022, <https://bit.ly/3ysKbvP>.

⁷⁶ CAMPION-FERRILL-MILLIGAN i. m. (67. lj.).

náljuk, jelölve ezzel, hogy nem pusztán egy kormány- és/vagy más hatalomellenes összeesküvés-elméletéről, hanem kifejezetten egy adott állam vagy államok létezését el nem ismerő összeesküvés-elméletéről van szó). Az SCM-csoportok és egyének igyekeznek bizonyítani ezt és elérni, hogy mentesüljenek a törvények alól.⁷⁷

A narratívák az amerikai történelem és jogrendszer sajátos értelmezéseiből erednek. Eszerint a tizennegyedik alkotmánykiegészítés 1868-as életbe lépése, amely a polgárháború után felszabadított rabszolgáknak garantálta az állampolgárságot, egyfajta másodosztályú, kevesebb jogkörrel rendelkező állampolgárságot hozott létre.⁷⁸ Ennek alapján az SCM-narratívákban különbséget tesznek az eredeti alkotmány szerinti „szokásjogi állampolgárok”, a „*de jure*” vagy „az államok eredeti polgárai” (amihez ragaszkodva felmentésre törekednek a kormányzati és állami intézmények hatalma alól⁷⁹) – és a „tizennegyedik alkotmánykiegészítés szerinti”, „szövetségi” vagy „amerikai” másodosztályú állampolgárok között. Ugyanígy különbséget tesznek az eredeti „*de jure*” vagy „törvényes” állam és az ugyanazon a területen lévő hamis és törvénytelen, általuk megtagadott „*de facto* állam” között is, állításuk szerint ugyanis megszűnt az Egyesült Államok alkotmányos kormányzása, különösen az egységes kereskedelmi kódex (Uniform Commercial Code, UCC) megjelenésével. Az SCM világnézete szerint az alkotmány a Biblia értelmezésén alapuló jogot képviseli, a szokásjog pedig felülírja az Egyesült Államokban jelenleg hatályos törvényeket, amelyek csak a „másodosztályú állampolgárokra” lehetnek érvényesek.

Az SCM gyökerei rasszisták, egyes elemei kifejezetten antiszemita is.⁸⁰ Antiszemita pénzügyi összeesküvés-elméletek elemei is megjelennek a narratívákban,⁸¹ melyek szerint a kormányt csendben megdöntötték a korrump „bankárok” (így utalva a zsidókra), akik az államot vállalatá (*de facto* állammá) alakították át, így az megszűnt létezni államként, az amerikai népet pedig olyan kereskedelmi törvényeknek vetették alá, amelyekkel a vállalat csődbe ment. Az adósságok biztosítésként minden állampolgár számára születésekor létrehoznak egy titkos amerikai kincstári számlát, az a kormány által ellenőrzött és rabszolgasorban tartott fiktív személyhez, a *strawman*hez (szalmabábhöz) tartozik, amelyet az okiratok dokumentálnak. Az SCM elképzelései szerint ez nem azonos az ember valódi hús-vér identitásával. Erre az elképzelésre hivatkozva saját jogosítványokat és egyéb igazolványokat állítanak ki, saját rendszámtáblákat készítenek, megtagadva az állammal való szerződés-kötést. Furcsa, áljogi nyelvezetet használnak, és különböző nyilatkozatokkal és áljogi dokumentumokkal (például szuverenitási nyilatkozat, amellyel lemondanak fiktív személyükről) megterhelhetik a bíróságokat és más kormányhivatalokat, amire a szakirodalom a papírterrorizmus kifejezéssel utal.⁸²

⁷⁷ Uo.; *A Quick Guide to Sovereign Citizens* (75. l.); *Sovereign Citizen Movement* (75. l.); BERGER i. m. (73. l.).

⁷⁸ *A Quick Guide to Sovereign Citizens* (75. l.); BERGER i. m. (73. l.).

⁷⁹ *A Quick Guide to Sovereign Citizens* (75. l.).

⁸⁰ JACKSON i. m. (74. l.).

⁸¹ BERGER i. m. (73. l.).

⁸² Christine SARTESCHI: *Sovereign Citizens: A Narrative Review with Implications of Violence Towards Law Enforcement*. 60 *Aggression and Violent Behaviour* (2020), <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101509>; Charles E. LOESER: *From Paper Terrorists to Cop Killers: The Sovereign Citizen Threat*. 93(4) *North Carolina Law Review* (2015) 1106–1139.; David FLEISHMAN: *Paper Terrorism: The Impact of the “Sovereign Citizen” on Local Government*. 27(2) *The Public Law Journal* (2004) 7–10.

További jogi szövegek sajátos értelmezése alapján konstruált, homályos, áljogi elméleteik⁸³ szerint a UCC olyan kiskapukat tartalmaz, amelyre hivatkozva igényt tarthatnak a kincstári számlájukon lévő pénzüsszegekre és mentesülnek adósságaik alól (lásd a „visszaváltás” elméletét⁸⁴). A jogaik állítólagos megsértése ellen vagy jogaik érvényesítése érdekében többféleképpen is fellépnek: a papírterrorizmus mellett az adófizetés megtagadásával, ingatlanok eltulajdonlásával, de vannak olyan SCM-csoportok, amelyek saját államigazgatást igyekeznek kiépíteni (például Észak-Karolinában kijelölték saját kormányzójukat, törvényhozásukat is), a legszélsőségsőbb esetben pedig fizikai erőszakhoz is folyamodnak.⁸⁵

A felmérések szerint az Egyesült Államok bűnüldöző szervei az SCM-et tartják az egyik legnagyobb potenciális hazai szélsőséges fenyegetésnek,⁸⁶ és más országokban is társadalom- vagy akár nemzetbiztonsági kockázatot jelenthetnek. Számos tanulmány kifejezetten szélsőjobboldali vagy terrorista fenyegetésként ír a mozgalomról,⁸⁷ azonban a besorolása vitatott a szakirodalomban.⁸⁸ A csoport más eszmékkel és akár más szélsőségekkel is kapcsolatba kerül, így a hálózat képes nagyszámú aktivistát mozgósítani. A fluiditás nemcsak a különböző ideológiai csoportok összekapcsolódásában mutatkozik meg, hanem abban is, hogy a sajátosan amerikai történelem- és jogfelfogás ellenére⁸⁹ a koronavírus-járvány globális hatására a mozgalom narratívái elterjedtek más országokban, ahol a járvány és az ellenintézkedések által okozott bizonytalanság, valamint az infodémia révén sokszínűbb mozgalommá vált. A más országokban kialakuló csoportok reakciós mozgalmak, amelyeket nem támasztanak alá azok a történelmi és társadalmi tényezők, mint az Egyesült Államokban alakult csoportokat. Ezek számára az SCM szólhat egyszerűen a saját törvények megalkotásáról, de követhetik ugyanazt a sablont is, mint az amerikai mozgalom, csak a saját politikai kontextusukból kiindulva.⁹⁰ Bár a narratívák értelem szerűen lokálisan eltérők, az Egyesült Államokban és a más országokban működő csoportok között vannak kapcsolatok.⁹¹ Az SCM ugyanakkor rengeteg ideológiai változáson ment keresztül a terjeszkedés hatására, így nehéz felmérni, hogy kik és mely csoportok tartoznak a mozgalomhoz.

⁸³ DANIEL KOEHLER: Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe Current Developments and Issues for the Future. 6(4) *Prism* (2016) 84–104.

⁸⁴ BERGER i. m. (73. lj.).

⁸⁵ *A Quick Guide to Sovereign Citizens* (75. lj.); BERGER i. m. (73. lj.).

⁸⁶ BERGER i. m. (73. lj.); LOESER i. m. (82. lj.); *State Strategies to Subvert Fraudulent Uniform Commercial Code (UCC) Filings. A Report for State Business Filing Agencies*. Washington, NASS, 2014, <https://bit.ly/3yoSKHU>.

⁸⁷ JACKSON i. m. (74. lj.); KOEHLER i. m. (83. lj.); Verena FIEBIG – DANIEL KOEHLER: Uncharted Territory: Towards an Evidence-Based Criminology of Sovereign Citizens Through a Systematic Literature Review. 16(6) *Perspectives on Terrorism* (2022) 34–48.; Seth G. JONES: *The Rise of Far-Right Extremism in the United States*. Washington, Center for Strategic & International Studies, 2018; Elisabeth CARTER: Right-Wing Extremism/Radicalism: Reconstructing the Concept. 23(2) *Journal of Political Ideologies* (2018) 157–182.

⁸⁸ KOEHLER i. m. (83. lj.); Sam JACKSON: What Is Anti-Government Extremism? 16(6) *Perspectives on Terrorism* (2022) 9–18.

⁸⁹ BERGER i. m. (73. lj.); CAMPION–FERRILL–MILLIGAN i. m. (67. lj.); RATHJE i. m. (74. lj.); JACKSON i. m. (88. lj.); SARTESCHI i. m. (82. lj.); Tore BJØRGO – Kurt BRADDOCK: Anti-Government Extremism: A New Threat? 16(6) *Perspectives on Terrorism* (2022) 2–8.

⁹⁰ BERGER i. m. (73. lj.); KOEHLER i. m. (83. lj.); BJØRGO–BRADDOCK i. m. (89. lj.).

⁹¹ JACKSON i. m. (74. lj.).

3.2. Az államtagadó narratívák megjelenése Magyarországon

Magyarországon is több, az SCM-hez hasonló narratívákat konstruáló csoport alakult ki. Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül, leíró jelleggel bemutatjuk a magyar államtagadó meggyőződések narratív elemeit, majd rátérünk arra, hogy a koronavírus-járvány alatt ezek miként integrálódtak a főként tudományos dezinformációt terjesztő aktorok kommunikációjába.

Az első olyan, nyilvánosságot kapott magyarországi ügy, amelyben megjelentek az amerikai államtagadó narratívák egyes elemei, az a 2020-as a dusnoki eset volt, amikor egy házaspár a gyermekét nem anyakönyveztette, és végül rendőri jelenlét mellett elvették a szülőktől a gyermeket.⁹² Az esettel több csoportot és személyt is kapcsolatba hoztak, a szülők pedig az interneten közzétett levélben közvetlenül hivatkoznak a UCC-re és az államtagadó meggyőződésekre, többek között arra, hogy Magyarország egy bejegyzett cég az Egyesült Államokban:

A jegyző elkezdte küldözgetni a családsegítőt, hogy menjünk be anyakönyvezni, ez csak egy papír... Mi azért tudjuk, hogy itt nemcsak erről van szó, hanem hogy lemondunk a gyerekeinkről és átruházuk a tulajdonjogot Magyarországnak. Emberként szeretnénk eljárni ez ügyben, de azt csak a UCC alapján tudjuk megtenni. [...] Aztán végre a jegyző is megérkezett, aki kijelentette, hogy az én levelemre, amiben leírtam, hogy Magyarország céggként van bejegyezve az USA-ban, és a hivatal, amiben dolgozik, már rég törvénytelenül működik, azt válaszolta, hogy nem tudja cáfolni a leveletem, mert nem tud erre mit írni és nem is akar.⁹³

Az ügy kapcsán a PI-klub elnevezésű csoport demonstrációt szervezett a szülők melletti kiállítás érdekében,⁹⁴ ezen a csoporton keresztül pedig megjelennek az SCM-narratívákban jellemző antiszemita motívumok és az SCM-csoportokra esetenként jellemző erőszakos fellépés is. A vizsgált meggyőződések reprezentánsai közt ugyanis a leginkább szélsőségesnek tekinthető a csoport által alapított Magyarok Felelős Nemzeti Kormánya (MFNK), amelynek néhány tagját 2021-ben emberölés előkészületének büntette és az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatására irányuló kísérlet vádjával letartóztatták. A csoport ugyanis a koronavírus-járvány idején „hadiállapotot hirdetett”, és több magyar közéleti személyiséget is „halálra ítélt” az MFNK nevében.⁹⁵ A nyilvánosan elérhető online anyagok alapján az MFNK-t 2010. január 17-én alapí-

⁹² Törvényen kívül. *Magyar Nemzet*, 2020. február 8., <https://bit.ly/4apM89C>; Nyomoznak a dusnoki szülők ellen, akik az állam háta mögött nevelték volna fel gyerekeiket. *Népszava*, 2020. január 28., <https://bit.ly/3K7SP5u>; Nyomoznak annak a dusnoki babának a szülei ellen, aki jogilag nem is létezik. *168.hu*, 2020. január 20., <https://bit.ly/3ynHMT8>; Államellenes és erőszakra hajló szubkultúra rajzolódik ki a gyerekeket nem anyakönyvező házaspár körül. *24.hu*, 2020. január 29., <https://bit.ly/3V710oO>.

⁹³ Hősök a frontvonalban. *Híradóna*, 2019. október 29.; <https://bit.ly/3V49s8m>.

⁹⁴ Nem akarták újszülöttjüket anyakönyvezni, hatalmas állami banda támadt rájuk és elvette a kicsit – Molnár F. Árpádék feljelentést tettek. *Híradóna*, 2020. január 22., <https://bit.ly/3V4ZUdk>.

⁹⁵ BEREZNAV István: Akár 20 évet is kaphatnak, mert meg akarták ölni Orbán Viktort. *Index*, 2021. szeptember 30., <https://bit.ly/3V5R5uf>; Posta Imre és két társa biztosan börtönben tölti az ünnepeket. *HVG*, 2021. október 29., <https://bit.ly/3V6jLZq>; „Hullaszákba velük!” – régebben is fenyegetőzött Posta Imre, akkor mégsem léptek fel ellene. *HVG*, 2021. október 2., <https://bit.ly/3V7dOLW>. Később a Budapesti Regionális Nyomozó Ügyészség „többek között élet és állam elleni bűncselekmények miatt emelt vádat hét személy ellen” az ügyben: <https://bit.ly/3V7dOLW>.

tották, egy új Magyarország létrehozását tervezték, továbbá elrendelték a „Népi bíróságok felállítását országszerte. Halálos ítélet visszaállítását” is.⁹⁶ A csoport narratívájában az antiszemita, így az ország idegen megszállását, ezen keresztül az állam létezésének kétségbe vonását is konstruáló konspiratív elemek is jellemzők (1. ábra). Az SCM-narratívákban jellemző antiszemita motívumok a dusnoki eset kapcsán írt blogbejegyzésben is megjelennek: „Elvágni a kalocsai rendőröknek mondott (nem különbek, mint a többi mocskos görény »magyar« rendőr) karrierjét, persze az országos rabbitanács vezetőivel együtt, akik nemcsak a gyerekrablásokat intézik, hanem minden más bűnszövetkezeti ügyletet is.”⁹⁷

1. ábra

Az „Új-Izrael egy USA-ban bejegyzett izraeli cég »Magyarország« álcával” című blogbejegyzés⁹⁸

Az új magyar állam megalkotásának szándéka más csoportok narratívájának és aktivitásának is központi eleme, például a Magyar Állam Tulajdonosainak Társulása (MATT) elnevezésű csoport esetében. E csoport narratívája szerint a magyar állami intézmények idegen megszállás alatt vannak, implicit módon összekapcsolódva azzal a gondolattal, amely szerint Magyarország egy másik országban bejegyzett vállalati entitás: „a magyar állami intézmények 2012. január 1-jével idegen megszállás alá kerültek, és ezzel a Magyar Állam gazdátlanul és működésképtelenül magára maradt.”⁹⁹ Az új magyar állam létrehozását annak tulajdonba vételével képzelik el, kommunikációjuk a „tulajdonlás” fogalmával is bevonja a vállalati összeesküvés-elméletet a narratív keretbe:

ly/3V7kDgE; a tárgyalás e tanulmány írásának idején is zajlott. Megkezdődött a per, amelynek a vádlottjai meg akarták ölni Orbán Viktort. *Index*, 2023. május 18., <https://bit.ly/3WUOwlk>.

⁹⁶ POSTA Imre: Magyarok Felelős Nemzeti Kormánya június negyedikéi rendelete. 2020. június 3., <https://bit.ly/3V71ivU>.

⁹⁷ POSTA Imre: Riadó! Gyermekrablás! 2020. január 22., <https://bit.ly/3Vay2og>.

⁹⁸ Új-izrael egy USA-ban bejegyzett izraeli cég „Magyarország” álcával? 2020. február 16., <https://bit.ly/3WUOIB4>.

⁹⁹ Lásd <https://bit.ly/3X6xlh9>.

Az állam egy jogi személy, lényegében ugyanolyan jogképességgel rendelkezik, mint egy bármilyen cég. [...] Ha pedig a Magyar Állam olyan, mint egy cég, akkor lehet tulajdonosa. De ki lehet a Magyar Állam tulajdonosa? Mivel ez nem köztudott tény, így kijelenthető, hogy a Magyar Államnak nincs ismert tulajdonosa. [...] Ezt felismerve 2019. szeptember 2-án Győrben, a Magyar Államra tulajdonosi igényt nyilvánított ki egy honfitársunk, [...] és egyben hívta a magyar társadalom minden tagját (embereket, és nem személyeket) teljes jogú társtulajdonosnak.¹⁰⁰

Az SCM-hez hasonló nyelvezettel fejtik ki a magyar állam kétségbevonását: „A »Magyarország« nevű *de facto* államot 2011-ben az országgyűlés 262 képviselője hozta létre egy állampuccs keretén belül, azzal a céllal, hogy a Magyar Állam intézményeinek elbitorlásával elsorvassza a Magyar Köztársaságot, és egy legitimációs folyamat eredményeként egyeduralkodóvá váljon az ország területén.” A saját párhuzamos magyar állam kiépítése érdekében elkezdtek saját intézményi szerkezetet és jogrendet kidolgozni.¹⁰¹ A honlapjukon elérhető „nyilvántartott állami intézmény kategóriák” közt található többek között a „Magyar Állam Közigazgatási Hivatala”, a „Magyar Állam Legfelsőbb Bírósága”, a „Magyar Állami Adó- és Vámhivatal”, a „Magyar Állami Rendőrség” és a „Magyar Állam Főügyészsége” is.¹⁰² Mindemellett különféle okiratokra hasonlító dokumentumokat, fiktív, valótlan jogi háttérű, ellenőrizhetetlen adatokkal kitöltött kártyákat, kvázi igazolványokat (például azonosító igazolványt) készítenek. Emellett a gépjárműveknek az alternatív magyar államban történő nyilvántartásba vételére (2. ábra), vállalkozások átjelentésére is készítenek áljogi nyilatkozatokat,¹⁰³ és az SCM gyakorlatának megfelelően saját rendszámablákat és forgalmi engedélyt is előállítanak, ahogyan – többek között – saját rendőrség kiépítését is megkezdték.¹⁰⁴ Továbbá saját „Magyar Állami Közlönyt” is kiadnak (3. ábra), amely a megtévesztésig hasonlít a *Magyar Közlöny*höz.¹⁰⁵ Mindezek megtévesztésre és csalásra alkalmasak lehetnek.

A MATT honlapján közzétett iratokból látszik, hogy a papírterrorizmus a csoportra is jellemző. Minimum 430 levelet küldtek „Tájékoztatás a Magyar Állammal kapcsolatos jogi változásokról” címmel különböző állami szerveknek, például a Főpolgármesteri Hivatalnak és valamennyi kerületi polgármesteri hivatalnak, az Országos Rendőrfőkapitányságnak és a Magyar Honvédség Parancsnokságának (4. ábra). Vállalatok, például a Magyar Telekom Nyrt., a Vodafone Magyarország Zrt. és a Telenor Magyarország Zrt. számára „Tájékoztató az 5G telekommunikációs hálózati technológia üzemeltetésének feltételéről a Magyar Állam területén” címmel írtak levelet. Külföldi hatóságok és nemzetközi szervezetek számára közel 130 levelet küldtek hasonló tárgyban.¹⁰⁶

¹⁰⁰ „Az emberi lény és az állam kapcsolata”, <https://bit.ly/3WOU9lo>.

¹⁰¹ Lásd <https://bit.ly/4boMkHh>.

¹⁰² Lásd <https://bit.ly/3UKjv13>.

¹⁰³ Lásd <https://bit.ly/3ULMYrf>.

¹⁰⁴ A Magyar Állam tulajdonosa: Magyar Állami Rendőrség!!! MATT!!!. *YouTube*, 2022. október 14., <https://bit.ly/4bL8VOc>.

¹⁰⁵ Lásd <https://bit.ly/3WN0gqe>.

¹⁰⁶ Lásd <https://bit.ly/4bpb3eI>.

2. ábra

A MATT által kiállított rendszámok és a gépjárművek nyilvántartásba vételének lehetősége

Az alternatív magyar államnak nemcsak tulajdonosává, hanem állampolgárává is lehet válni:

Az államok az érintett embereknek az optáláshoz való jogot biztosítanak – vagyis az állampolgárság megválasztásának lehetőségét – azok számára, akiket érint az adott területen végbemenő szuverenitás-változás. [...] A Magyar Államhoz való tartozás kinyilvánítása egy állampolgársági nyilatkozattal történik (ez az optálás jogi aktusa), az állam feletti rendelkezési jognak az érvényesítése pedig az állam feletti tulajdonjog megszerzésével történik.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Vö. <https://bit.ly/4bsdJbA>.

3. ábra

A MATT Magyar Állami Közlönye

MAGYAR ÁLLAMI KÖZLÖNY • 2020. évi 1. szám		1
	MAGYAR ÁLLAMI KÖZLÖNY	1. szám
A MAGYAR ÁLLAM HIVATALOS LAPJA 2020. február 26., szerda		
Tartalomjegyzék		
	A Magyar Állam tulajdonlási igényének bejelentése (2019. szeptember 2.)	2
H/1/2020 számú közgyűlési határozat	A Magyar Állam Tulajdonosi Közgyűlésének működési rendjéről	3
H/2/2020 számú közgyűlési határozat	A Magyar Államban használt személyazonosító okmányok érvényességének meghosszabbításáról	5
H/3/2020 számú közgyűlési határozat	A Magyar Állam területén levő közterületek szabad és díjmentes használatáról	6
H/4/2020 számú közgyűlési határozat	A Magyar Állam legfelsőbb bírósága működésének helyreállításáról	7

4. ábra

A MATT levele Budapest főpolgármesterének a Magyar Állam megalapításáról¹⁰⁸

	Magyar Köztársaság Képvisellete Ideiglenes cím: [REDACTED] Ideiglenes telefon: [REDACTED] http://www.magyar-allam.com
Iktatószám: BLE-2020/0001	
Budapest Főváros Önkormányzata, Főpolgármesteri Hivatal Karácsony Gergely	
Tárgy: Tájékoztatás a Magyar Állammal kapcsolatos jogi változásokról	
Tisztelt Karácsony Gergely!	
Tájékoztatjuk, hogy a Magyar Államot 2019. szeptember 2-án eredeti tulajdonszerzés jogi aktusával tulajdonba vették, és azóta a Magyar Társadalom tagjai folyamatosan, egyre növekvő számban válnak a Magyar Állam (társ)tulajdonosaivá.	
A Magyar Állam tulajdonosai (a továbbiakban: Tulajdonosok) már nem lehetnek jogalanyai a Magyar Állam jogrendjének, így nem vonatkoznak rájuk az állami jogszabályok, mivel a tulajdonnak nem lehet hatalma a tulajdonosa felett, csak fordítva. Ez azt jelenti, hogy a Magyar Állam hivatalai és hatóságai (a továbbiakban: Állami Intézmények) nem jogosultak eljárni a Tulajdonosokkal szemben amellelt, hogy a szolgáltatási kötelezettségük megmaradt. A Tulajdonosok meghatározhatják az államuk (a Magyar Állam) működését, illetve beavatkozhatnak annak működésébe.	

¹⁰⁸ Lásd <https://bit.ly/4dJXKHf>.

Az állampolgársági nyilatkozatban az egyén arról nyilatkozik, hogy

Felismerve, hogy a Magyarország nevű állam kifejezetten nem jogfolytonos a Magyar Köztársasággal, ezért nem helyette, hanem mellette jött létre, élve a nemzetközi gyakorlatban elismert optálás jogával kinyilvánítom kifejezett akaratomat, hogy a Magyar Köztársaságban meglévő magyar állampolgárságomról nem kívánok lemondani. [...] Tudomásul veszem, hogy amíg a Magyar Köztársaság területileg és pénzügyileg idegen megszállás alatt van, addig a Magyar Köztársaság részéről állami szolgáltatásokra nem, vagy csak korlátozottan számíthatok.¹⁰⁹

A MATT narratíváját ugyanakkor nemcsak homályos áljogi, hanem egyfajta nemzeti-spirituális elemek is konstruálják:

Mi, a Szabad Magyar Társadalom első szabad és független tagjai, a Magyar Állam feletti tulajdonjogunk kinyilvánításával, úttörőként visszahelyezzük az emberi lényt a külső erő által létrehozott államban lévő alávett státuszából a természetes Teremtői rend szerint méltó, őt megillető helyére, a természet részeként közvetlenül a Teremtő fennhatósága alá. [...] A tulajdonosok társadalmát szolgáló állam révén megteremtődik létbiztonságunk, elérhetővé válik a lélek és a tudat fejlődése, biztosítottá válik az egészséges és tudatos társadalom, valamint a környezet tisztelete és védelme, amelynek következményként Földünk ökológiai egyensúlya képes helyreállni. [...] A Szabad Magyar Társadalom léte, közös birtoka Magyarország területe, amely fölött a nemzetközi jog szerint is a Teremtőnek van joghatósága, amely joghatóság a Társadalom közös akaratán keresztül nyilvánul meg.¹¹⁰

Ehhez kapcsolódóan bontakozik ki az SCM-ből ismert ember és a fiktív személy kettőssége is:

Azt láthatjuk, hogy a törvények nem emberre, hanem személyre vonatkoznak, és mivel az ember a törvényekben kiemelten meg van különböztetve a személytől, ezért nyilvánvaló, hogy a személy *nem lehet* az emberrel, a személy *nem jelenthet* embert, tehát a személy egy *fikció*.¹¹¹

A MATT kommunikációjában feltárható az az érvelés is, amely a dusnoki esetben az anyakönyveztetés elutasítását megalapozta: „A megszületett emberről egyetlen *emberről* szóló okirat készül, az élve születési lap. A *személy* az ember »anyakönyveztetésével« jön létre.”¹¹²

Más narratíváknak már kifejezetten az Alaptörvény a központi eleme:

A Magyar Állam alkotmányos jogrendje szerint közjogilag érvénytelen „Magyarország Alaptörvénye” nevű iromány, érvényes MAGYAR jogként való elutasítása, és egy külső – a magyar államot megszálló – hatalom új, Magyarország nevű, államnak nem minősülő magánszervezet szabályzata-

¹⁰⁹ Lásd <https://bit.ly/3K8BJEr>.

¹¹⁰ Lásd <https://bit.ly/4dK8HZr>.

¹¹¹ Az emberi lény és az állam kapcsolata. *Magyar Állam Tulajdonosai*, <https://bit.ly/3UR4URk>. A magyar „strómanra” lásd még Hogyan érvényesítheted a jogaidat az UCC alapján? *Magyar megmaradásért*, 2019. február 19., <https://bit.ly/3URmLRV>.

¹¹² Az emberi lény és az állam kapcsolata (111. l.).

ként való elismerése. [...] A szükségszerű részleges és ideiglenes látszólagos „elfogadása” vagy betartása esetén is kifejezetten törekedni kell arra, hogy a törvényesség látszatát minél kevésbé keltse a látszólagos elfogadásából származó tevékenység. Ide tartozik az adóknak nevezett, de adónak már nem minősülő, ugyanakkor a diktatúra bevételét képező összegek befizetésének megtagadására való törekvés. [...] (Tehát tudomásul vesszük a Magyarország nevű, csupán de facto magánszervezet létezését, de nem tekintjük Magyar Államnak, csak a Magyar Államot megszálló külső diktatúrának, mely hatalmát nem a magyar néptől eredezteti.)¹¹³

A Magyarország mint az Egyesült Államokban bejegyzett cég elgondolása megjelenik más csoportoknál is, amelyek szintén az Alaptörvényre hivatkozva tagadják az állam létezését. Ilyen például a koronavírus-járvány során alakult Rend-SzerVáltók nevű csoport, amely fontos terjesztője volt a koronavírussal kapcsolatos dezinformációnak (például a koronavírus egy előre-programozott járvány, a háttérhatalom tervének a része stb.):

Magyarország jelenleg egy bejegyzett cég, melynek nem is Magyarok a tulajdonosai, Te pedig nem állampolgár vagy, hanem alkalmazott és kiszolgáló rabszolga! Holott Te, mint Magyarországon élő szabad EMBER jogosult vagy az életkörülményeidről, a jövődről dönteni! Jogosult vagy a normális társadalmi együttélés feltételeit biztosító szokásjog megtartása mellett ÉLNI az emberi jogaiddal és jogosult vagy egy szabad, független országban, a családod és az érdekeidet figyelembe vevő államban élni! A jelen körülmények között azonban Te nem állampolgár vagy, csak alkalmazott egy olyan részvénytársaságban, amelyet „Magyarország” néven jegyeztek be New York államban.¹¹⁴

Ennél a csoportnál találkozott valamennyi korábbi narratíva, és itt már kihangsúlyozódik a „Magyarország csak egy New Yorkban bejegyzett cég” összeesküvés-elmélet, kifejezetten a koronavírus-járvány kontextusában. Számos különböző narratíva létezik ezzel kapcsolatban, ugyanakkor a legjellemzőbb okfejtés szerint

Magyarország vállalatként van regisztrálva az USA-ban, egészen pontosan New York államban, ahol minden tekintetben érvényes a UCC, ennek következtében pedig Magyarországon is. Ennek megfelelően van lehetőség jogérvényesítésre: A UCC alapján és a UCC-ben rögzített rendeletek figyelembe vételével, te, saját magad érvényesítheted a jogaidat, jogi képviselő nélkül is.¹¹⁵

A különböző hatósági eljárások elutasítására a UCC alapján a különböző csoportok „udvarias értesítést”¹¹⁶ is küldenek hivataloknak. A dokumentum szerint

Egy Emberiség Nyilvános Vagyonkezelője (One People Public Trust, továbbiakban OPPT) 2012. december 25-én bejelentette a világ valamennyi bankjának, nagyvállalatainak és vállalat-kormányainak felszámolását. Országunk és kormányunk is tagja volt ennek a rendszernek. [...] Több éves viz-

¹¹³ Lásd <https://bit.ly/3UGdLVO>.

¹¹⁴ Lásd <https://bit.ly/3QPJIda>; <https://bit.ly/4bL983W>.

¹¹⁵ Hogyan érvényesítheted a jogaidat az UCC alapján? (111. lj.).

¹¹⁶ Uo.

gálat eredményeként törölték őket a hivatalos nyilvántartásból, nem működhetnek. Be vannak zárva. Az UCC (Uniform Commercial Code), magyarul Egységes Kereskedelmi Kód, vagy Törvénykönyv alapján jogilag megszűntek.”¹¹⁷

Az „udvarias értesítésben” is megjelenik a fiktív személlyel kapcsolatos elképzelés és az arra reagáló saját aláírási gyakorlat: „Kijelentem, hogy nem vagyok azonos a Kitarító Lajos elnevezésű, személy azonosító igazolványon és lakcímet igazoló hatósági igazolványon feltüntetett jogi fiktóval. Lajos vagyok a Kitarító családból.”¹¹⁸

A bemutatott csoportok alapján látszik, hogy a SCM narratívái, fogalmai, eszközei megjelentek Magyarországon is, például a csoportok szóképzésében: *de jure* és *de facto* állam, szuverén állampolgár, fiktív személy, *strawman*/stróman, idegen vagy külső megszállás, UCC, szuverenitási nyilatkozat, nemzetgyűlés, magánszervezet, szokásjog. Ugyanakkor a magyar csoportok elképzeléseiket a magyar társadalmi, politikai és jogi viszonyokhoz igazították. Ennek kapcsán megjelenik

– a legitimitás megkérdőjelezése, különösen az alkotmányosságot illetően (a magyar csoportok narratíváinak általános tézise, hogy a magyar állam és a mindenkori kormány illegitim, és jellemzően az Alaptörvény érvénytelenségét emelik ki);

– az alternatív állam kiépítésére törekvés: saját törvények, jogrend, alkotmány, hatósági szervek, közigazgatás kialakításának igénye, valamint az adófizetés, rendőri igazoltatás és más hatósági eljárások megtagadása;

– vállalatellenesség abban a meggyőződésben, hogy Magyarország egy New Yorkban bejegyzett cég, így kerül be a UCC-re való hivatkozás a magyar diskurzusba is;

– az ember és a fiktív személy kettősége, így az okiratokkal való bánásmód: a vizsgált csoportokban az SCM-hez hasonlóan különbséget tesznek ember és személy között, erre hivatkozva állítanak ki saját okiratokat, igazolványokat, jogosítványokat és tagadják meg az anyakönyveztetést, különféle áljogi dokumentumokat, nyilatkozatokat készítenek, megjelenik fellépésük eszközeként a papírterrorizmus, ahogyan az erőszak is;

– a rasszizmus terén is vannak hasonló motívumok az amerikai és a magyar csoportok között, antiszemita motívumok jelennek meg a narratívákban;

– a nemzeti érzületek, a természetjog és a szokásjog, valamint a saját felsőbbrendűségről szóló meggyőződések a magyar csoportok esetében a spirituális értelemben vett, „kiválasztott nép” narratívákban mutatkoznak meg.

Azonban a magyar csoportoknál is látszik, hogy nincsenek végleges narratívák, a csoportok meggyőződései számos ponton különböznek, és reaktívan beolvasztják a világban történő eseményeket a narratívákba, így a koronavírus-járványt is. A pandémiához kapcsolódó sokrétű dezinformációs hálózatok így az államtagadást és a tudományos dezinformációt is összekapcsolták.

¹¹⁷ Mayapr: Udvarias formalevél 2. *Megoldás2013.bloghu*, 2013. június 29., <https://bit.ly/3KbPjad>; lásd még UCC hatályos nemzetközi törvényrendelet, <https://bit.ly/3KaoVO4>.

¹¹⁸ Mayapr (117. lj.). Kifejezetten magyar UCC-csoportok is léteznek, lásd például UCC-törvények csoportja: <https://bit.ly/4bM8ZgK> vagy a UCC-törvények, <https://bit.ly/3wGTTKm>.

3.3. A tudományos dezinformáció és az államtagadó narratívák összekapcsolódása

A koronavírus-járványt övező 2020-as infodémiában a tudományos dezinformáció terjedése jelentős volt, tekintettel a tudománykommunikáció szerepére a járvány idején.¹¹⁹ A tudományos dezinformáció is részévé vált a dezinformációs hálózatoknak, és gyakran összekapcsolódott az államtagadó eszmékkel is. Egy korábbi tanulmányban bemutattuk, hogy a tudományos dezinformációt is terjesztő egyik magyar csoport, az Orvosok a Tisztánlátásért egyik legfőbb erőssége az volt, hogy a legkülönfélébb hiedelmeket, azok szókészletét, motívumait kapcsolta össze: az összeesküvés-elméleteket például az 5G-vel, az oltásokkal és az agykontrollal, vagy áltudományos csodadiétákat, a természetgyógyászat és az alternatív orvoslás elemeit, a spiritualitást és az ezotériát, a magyar történelem sajátos értelmezéseit és politikai ideológiákat egyaránt.¹²⁰ A csoport két alapító tagja egy olyan kezdeményezést is propagált, amely a bemutatott csoportokhoz hasonlóan egy párhuzamos Magyarország felépítésére törekszik. A kezdeményezés egy sajátos, a Szent Korona történelmére és vallási-spirituális motívumokra felfűzött, de alapvetően a többi csoporthoz is kapcsolódó, azoktól átvett fogalmakkal, kommunikációs jellemzőkkel is operáló megmozdulás, a Sorsfordító Nemzetgyűlés volt.¹²¹ Ennek narratívája a korábbi elképzelésekre épül, az Alaptörvény és az állam illegitimitására hivatkozik:

Ma Magyarország területén két állam létezik. A nép tudta és felhatalmazása nélkül az Orbán kormány 2011-ben létre hozott saját érdekeinek kiszolgálása céljából MAGYARORSZÁG néven egy jogilag érvénytelen államot, melyet megtévesztés céljából, mint névváltozást jelöltek meg, miközben egyértelműen kinyilatkoztatták az Alaptörvény preambulumban, hogy nem jogfolytonos az előző magyar állammal.¹²²

A csoport ez alapján egy állampolgársági nyilatkozat aláírására ösztönöz, amely szerint az aláírója kijelenti, hogy

nem a 2012.01.01. napján megalakított Magyarország megnevezésű államának – mely jogilag érvénytelen –, hanem a Magyar Köztársaságnak az állampolgára, illetve annak állampolgárságával rendelkező ember vagyok, arról soha nem mondtam le. Kijelentem, hogy a Magyar Köztársaság 1989. október 23-tól hatályban lévő Alkotmányát ismerem el, amely addig van érvényben, amíg a Sorsfordító Nemzetgyűlés a nemzet által kívánatos államformáról döntést hoz!¹²³

¹¹⁹ FALYUNA NÓRA: A pandémia nyelve, retorikája és kommunikációja. *Magyar Tudomány*, 2022/5., 610–620.

¹²⁰ FALYUNA–KREKÓ–BERKES i. m. (26. lj.).

¹²¹ Uo. Korábban egy másik, hasonló narratívával dolgozó csoport, a Szabadság Mozgalom népszerűsítését végezték tudományos dezinformációnak és különböző összeesküvés-elméleteknek is helyet adó felületeiken. Lásd például TAMASI József: Legalább 100 ezer aláírás kell az alaptörvény megmérettetéséhez, amellyel érvényét veszítheti egy szakmailag alaptalan kényszeroltási program. *Orvosok a Tisztánlátásért*, 2021. január 26., <https://bit.ly/3K7TtQh>; TAMASI József: Nyilatkozat. *Orvosok a Tisztánlátásért*, 2021. január 24., <https://bit.ly/4dJY7S9>. A tanulmány írásakor Szkita Egyesület néven folytatják tevékenységüket: A szkita önkormányzatok szabadulásunk kulcsai? *Orvosok a Tisztánlátásért*, 2022. szeptember 25., <https://bit.ly/4apyLpL>.

¹²² A szöveg eredeti forrása a <https://sorsfordito-nemzetgyules.hu> oldal, amely a tanulmány megjelenésének idején már nem elérhető. Az onnan átvett szöveg itt olvasható: <https://bit.ly/3wTVe0o>.

¹²³ Uo.

A Magyarok Felelős Nemzeti Kormányához hasonlóan nemzetgyűlést kezdeményeznek, az új államnak pedig a Szent Korona adna alapot. A kezdeményezés egy összeesküvéses és nemzeti-spirituális keretbe ágyazódik:

Ma Magyarországnak nincs más útja, csak a szentkorona-tanra épülő történeti alkotmány vezetett út, mert ez az Isten útja a magyarság számára. [...] A fennálló világhatalom pedig azt sugallja: nincs más út, csak a robotika világa, a teljes személyi ellenőrzés és megfigyelés, ami megszabott, irányított rabszolgáletet jelent. [...] Elképzelem a Szent Korona országát, mely körülöttünk a kvantummezőben már létezik, ahogy Szent István akarta, a Szűzanya oltalma alatt.¹²⁴

A narratívában a technológiaellenesség köti össze a történelemmel, a hagyományokkal, a természettel és a spiritualitással operáló elképzeléseket és az 5G-vel, az oltásokkal, génmódosítással, mikrochipekkel, agykontrollal kapcsolatos tudománytagadó összeesküvés-elméleteket.

Az Orvosok a Tisztánlátásért Facebook-csoportjaként feltüntetett „Koronavírus pánikot csillapítók csoportjában” számos, kifejezetten a UCC-re hivatkozó poszt jelenik meg. Ugyanakkor az összefogás másik alapító orvos tagja szintén artikulálja az államtagadó elképzeléseket:

Van itt két állam. [...] Az elsőt úgy hívják, Magyarország, melynek fő alapszabálya az Alaptörvény, amely 2012-ben alakult. Rossz nyelvek szerint ez valójában egy ismeretlen tulajdonú kft, amelyet New Yorkban jegyeznek. Nem jogfolytonos a 2012 előtt létezett állammal. Szinte minden, ami je van, azt lopta az előző államtól.¹²⁵

Nemcsak online aktivitásában, hanem a gyakorlatban is összekapcsolódik az orvosi szakmai tevékenység, a tudományos dezinformáció terjesztése és az államtagadó összeesküvés-elméletre alapozott tevékenység, ugyanis a hivatkozott videóban kiderül, hogy az orvos a rendelőiben fogadja a szuverenitási nyilatkozatokat:

Csupán ezzel a nyilatkozatalírással, szándékunk szerint, vissza is kerültünk a kiüresített korábbi államba. [...] Majd juttasd el egy gyűjtőpontra az aláírt nyilatkozatot. Lehetőség szerint kerüld a postát, mert lehet, hogy akadályozza a dokumentumod célba juttatását. Gyűjtőközpont van nálunk mindkét rendelőkben. Budapesten és Kiskunfélegyházán, de van gyűjtőpont az MVSZ székházban.¹²⁶

Más, természetgyógyászatot vagy alternatív medicinát képviselő szereplők is, akik szintén részt vettek a koronavírussal kapcsolatos tudományos dezinformáció terjesztésében, kapcsolatba kerültek az államtagadó gondolatokkal. Többek között a Viva Natura Televízió (VNNTV), egy étrend-kiegészítők forgalmazásával foglalkozó üzlet csatornája is, amely szerepet játszott a

¹²⁴ Jawor Zw. Dr. Pócs Alfréd a Sorsfordító Nemzetgyűlésről. *You Tube*, 2022. január 7., <https://bit.ly/4dOvlzE>.

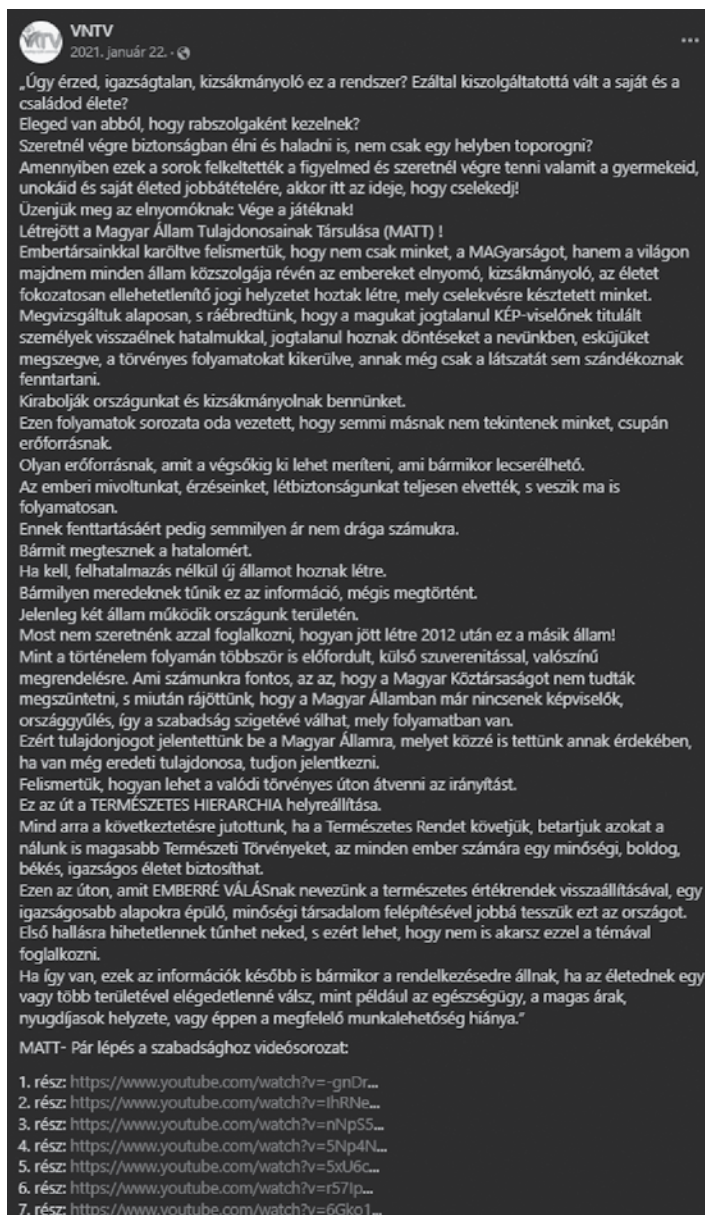
¹²⁵ TAMASI József: Van remény! Jön még kutyára dér! *Orvosok a Tisztánlátásért*, 2022. január 26., <https://bit.ly/4dLPJBw>.

¹²⁶ Uo. Ezeknek a csoportoknak és meggyőződésnek platformot adtak olyan szervezetek, mint például a Magyarok Világszövetsége (MVSZ) is, lásd például <https://bit.ly/4bN0ySj>.

pandémiával kapcsolatos tudományos dezinformáció terjesztésében.¹²⁷ A VNTV az államtageadó narratívákat terjesztő csoportoknak is platformot biztosított (5. ábra).¹²⁸

5. ábra

A VNTV videósorozata a MATT-ról

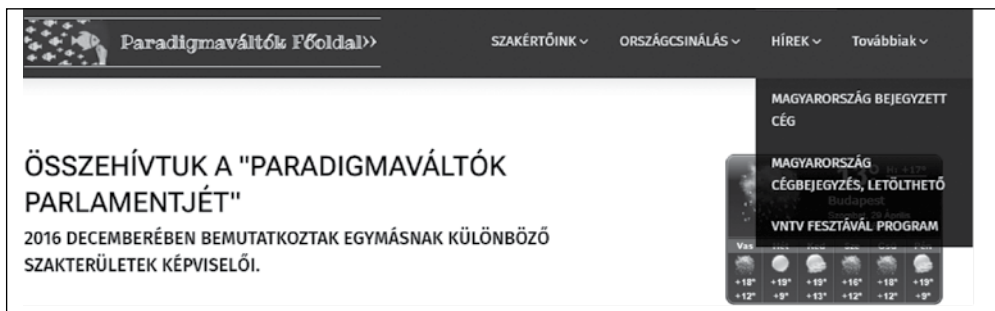
¹²⁷ FALYUNA–KREKÓ–BERKES i. m. (26. lj.).

¹²⁸ Lásd <https://bit.ly/3ylPRYe>.

A VNTV összefonódása az államtagadó narratívákkal abban is megmutatkozik, hogy annak műsorvezetője részt vett a Paradigmaváltók elnevezésű csoport tevékenységében (a Paradigmaváltók Parlamentjében),¹²⁹ amely az „új kor” változásait tagláló írásai közt – bennük a társadalomból való kivonulást, az oltások megtagadását és különféle alternatív és áltudományos termékek használatát is propagálva¹³⁰ – a VNTV mellett az államtagadó összeesküvés-elméleteket is népszerűsíti (6. ábra).

6. ábra

A Paradigmaváltók blogbejegyzése Magyarországról mint külföldön bejegyzett cégről és a VNTV népszerűsítéséről

A pandémiával kapcsolatos dezinformáció, különösen a tudományos dezinformáció aktorai tehát az államtagadó összeesküvés-elméletek disszeminálói is váltak a járvány idején,¹³¹ ami a dezinformációs hálózatok egy sajátos jelenségére, a konspiratilitásra mutat rá.

4. A konspiratilitás mint a tudományos dezinformáció és az államtagadó narratívák összekapcsolódásának interpretációja

A nemzetközi szakirodalom is rámutatott arra, hogy a pandémia idején az ún. alternatív egészségügyi influenszerek, akik a félrevezető egészségügyi és tudományos ismereteket, a tudományos dezinformációt terjesztették, önprezentációs stratégiájuk részévé tették az összeesküvés-elméletek és a politikai ideológiák terjesztését is.¹³² Az alternatív egészségügyi gyakorlatokat korábban más politikai ideológiákkal, például a fasizmussal is összefüggésbe hozták,¹³³ de a QAnon narratívái is megjelentek az alternatív egészségügyi és wellnessközösségekben, így az összekapcsolódás

¹²⁹ Lásd <https://bit.ly/4bHq5w4>.

¹³⁰ Vö. <https://bit.ly/4bGXJSA>.

¹³¹ DAS–AHMED i. m. (9. lj.).

¹³² Stephanie Alice BAKER: Alt. Health Influencers: How Wellness Culture and Web Culture Have Been Weaponised to Promote Conspiracy Theories and Far-Right Extremism During the Pandemic. 25(1) *European Journal of Cultural Studies* (2022), <https://doi.org/10.1177/13675494211062623>, 3–24.

¹³³ Nicholas GOODRICK-CLARKE: *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and their Influence on Nazi Ideology*. New York, NYU, 1992.

nem új keletű.¹³⁴ Az összekötő kapocs az intézményi hatalommal (a kormánnyal, a gyógyszeriparral, a tudománnyal, az egészségügyi intézményekkel, az orvosokkal stb.) szembeni bizalmatlanság.¹³⁵ A pandémia idején a tudományos dezinformációt, a szélsőséges csoportok narratíváit és az összeesküvés-elméleteket is ezek a bizalmatlanságok szervezték össze.

Az alternatív egészségügyi influenszerek definíciószerűen a holisztikus egészségoptimalizálás, az önmegvalósítás, a tudatosság fejlesztése és a spirituális ébredés hangsúlyozásával a mainstream tudományos tudás és orvosi gyakorlat alternatíváiként jelennek meg. Közönségüket a hagyományos orvosi gyakorlatok helyett alternatív egészségügyi és wellnessmódszerek használatára ösztönzik, és mindezt pénzzé is teszik. Mindemellett a wellnesskultúra alapelveit is használják retorikájuk és gyakorlataik felépítésében. Az öngondoskodás, a szabadság, a kísérletezés és az egyenlőség eszméit ötvöző, progresszívként indult wellnessmozgalom az 1960–70-es években alakult ki a nyugati világban az ellenkultúra részeként.¹³⁶ Ebben a kontextusban az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférést jelentette, alapelvei szerint az érzelmi, a fizikai és a lelki növekedésre, valamint az egészség holisztikus megközelítésére helyezve a hangsúlyt. Az alternatív egészségügyi influenszerek az emberek egészségügyi szükségleteire látszólag reagálva használják fel ezeket az alapelveket a New Age spiritualitásával kombinálva, hogy az egészségoptimalizálásra, az önmegvalósításra és a spirituális ébredésre ösztönzés látszatával terjesszenek hamis és félrevezető tudományos és orvosi tanácsokat, valamint politikai ideológiákat és összeesküvéses világnézeteket is.¹³⁷ Mindez definiálja a fentebb hivatkozott tudományos dezinformációt terjesztő szereplőket is.¹³⁸

A szakirodalom az összeesküvés-elméletek és a spiritualitás fúzióját konspiratálitásnak nevezi.¹³⁹ A konspiratálitást két alapvető meggyőződés jellemzi. Az első a konspiratív elképzelésekből (összeesküvés-elméletekből), a második a New Age-ből ered: egyrészt egy titkos csoport titokban irányítja vagy próbálja irányítani a politikai és a társadalmi rendet, másrészt az emberiség „paradigmaváltáson” megy keresztül a tudatosodás, a „felébredés” által. Ez a fúzió megjelenik a tudományos dezinformációt terjesztő alternatív egészségügyi influenszerek gyakorlataiban is.¹⁴⁰

Az alternatív egészségügyi influenszerek gyakorlatait a mikrohíresség karakterének kialakítása jellemzi a közösségi médiában. Saját személyiségüket, tapasztalataikat és közvetlen, személyes hangvételt használnak, hogy ismerősnek, így hitelesebbnek, megbízhatóbbnak, hozzáférhetőbbnek tűnjenek, mint a távolságtartó orvosok, tudósok,¹⁴¹ akiknek a független alternatívájaként jele-

¹³⁴ Paolo DEMURU: Qanons, Anti-Vaxxers, and Alternative Health Influencers: A Cultural Semiotic Perspective on The Links Between Conspiracy Theories, Spirituality, and Wellness during the Covid-19 Pandemic. 32(5) *Social Semiotics* (2022), <https://doi.org/10.1080/10350330.2022.2157170>, 588–605.

¹³⁵ BAKER i. m. (132. lj.).

¹³⁶ Matthew INGRAM: *Retreat: How the Counterculture Created Wellness*. London, Repeater Books, 2020.

¹³⁷ BAKER i. m. (132. lj.).

¹³⁸ FALYUNA–KREKÓ–BERKES i. m. (26. lj.).

¹³⁹ Charlotte WARD – Davis VOAS: The Emergence of Conspirativity. 26(1) *Journal of Contemporary Religion* (2011), <https://doi.org/10.1080/13537903.2011.539846>, 103–121.

¹⁴⁰ Hasonló retorikai felépítést mutat a tudományos dezinformáció vonatkozásában vizsgált magyar Orvosok a Tiszánlátásért csoport prominens alakjainak kommunikációja is, lásd FALYUNA i. m. (51. lj.).

¹⁴¹ Stephanie Alice BAKER – Chris ROJEK: *Lifestyle Gurus: Constructing Authority and Influence Online*. Cambridge, Polity, 2019.

nítik meg magukat. Továbbá így egyenrangúként mutatkoznak a követőkkel, vagyis tevékenységük összekapcsolódik az online részvételi kultúra demokratikus eszméivel: a hétköznapi emberek láthatóságát képviselik a közösségi médiában.¹⁴² A szubjektív tapasztalatokat és az intuitív megismerési módokat a szakmai-tudományos ismeretek fölé emelik, ami a megalapozatlan egészségügyi állítások, a félretájékoztató és az összeesküvés-elméletek logikájához hasonló.¹⁴³

A „hitelesség”, az autonómia és a rendszeren kívüliség megnyilvánulásaihoz a mainstream médiától való elhatárolódás is társul.¹⁴⁴ Az egészségügy kontextusában a közösségi média ezeket a karaktereket az intézményes tudomány és orvoslás alternatív tudásforrásként mutatja be, így olyan követőket vonzanak magukhoz, akik bizalmatlanok az intézményes hatalommal szemben, ezért a pandémia idején nagyobb jelenlétre tudtak szert tenni.¹⁴⁵

A rendszeren kívüliség pozíciója adja az üldözött hős narratíváját is, ami retorikájuk további fontos eleme: a társadalmat titokban irányító, korrupt hatalmi elit a koronavírus-járványt a társadalom ellenőrzésére használta, de ők az igazság és a szabadság prófétáiként a közönségük érdekét szolgálják, leleplezik a gyógyszeripar korrupcióját, ahogy mások a mély állam rejtett terveit. Az ellenségkép konstruálása, az igazság keresésére és a szabadság helyreállítására törekvés is összeköti az alternatív egészségügyi influenszereket és a különböző politikai összeesküvés-elméleteket.¹⁴⁶ Hasonló logika mutatkozik meg a „természetességre” apellálásban: természetes, organikus alternatívákat kínálnak az adalékanyagok, a génmódosítás, a mérgeanyagok és a mesterséges készítmények ellen. Mindezt az érzelmi, a fizikai és a lelki egészség és jólét javításaként és megtisztulásként reklámozzák, ugyanakkor nemcsak az egyén, hanem a világ megtisztulása is hangsúlyozódik kommunikációjukban: az állami és a vállalati érdekek ellentétesek az általuk hirdett természetességgel és hagyományos módszerekkel. Ennek mentén kapcsolódnak össze az immunrendszert erősítő tanácsok, diéták, általános wellnessjavaslatok, áltudományos elképzelések és termékek a politikai ideológiákkal és összeesküvés-elméletekkel.¹⁴⁷ Egyes esetekben ez a tisztaságra való törekvés a biológiai és az erkölcsi felsőbbrendűség narratíváit is megjeleníti (például antiszemita asszociációk).¹⁴⁸

A követőiket továbbá az önfelfedezés és az önmegvalósítás megkezdésére, spirituális ébredésre is ösztönzik, ugyanakkor a hatalom általi megtévesztésből („mély álomból”) való felébredésre, az igazság keresésére és a szabadság védelmére is felhívják őket. Ezeket a tisztaság és az erkölcsileg helyes cselekvés hangsúlyozása kapcsolja össze: tiszta étkezés, méregtelenítés, spirituális ébredés, valamint az új világrend kialakításában való részvétel.¹⁴⁹

A konspirativitás jelensége magyarázhatja annak a dezinformációs hálózatnak a kialakulását, amelyben az alternatív egészségügyi módszerekkel, áltudományos elméletekkel, tudomány-

---

¹⁴² Uo.; Stephanie Alice BAKER: *Wellness Culture: How the Wellness Movement Has Been Used to Empower, Profit and Misinform*. Bingley, Emerald, 2022, <https://doi.org/10.1108/9781802624656>.

¹⁴³ BAKER i. m. (132. lj.).

¹⁴⁴ BAKER–ROJEK i. m. (141. lj.).

¹⁴⁵ BAKER i. m. (132. lj.).

¹⁴⁶ Uo.

¹⁴⁷ Ez alapján osztották például az alternatív egészségügyi influenszerek korábban a QAnon narratíváit is, azzal a kéréssel, hogy Donald Trump „megtisztítja” az amerikai társadalmat a „gonosz” hatalmi elitől. Uo.

¹⁴⁸ Uo.

¹⁴⁹ Uo.

tagadó narratívákkal és tudományellenes összeesküvés-elméletekkel operáló tudományos dezinformáció összekapcsolódik az államtagadó összeesküvés-elméletekkel egy tiszta, természetes és hagyományos egészségügyi, tudományos és politikai paradigmaváltást megfogalmazva. A pandémia idején tudományos dezinformációt terjesztő szereplők jellemzően a szaktekintély látszatával terjesztettek áltudományos, tudományellenes és összeesküvés-elméleteket, de kommunikációjukban a természetgyógyászat, az alternatív orvoslás, a spiritualitás és az ezotéria is meghatározó tematikus elem volt¹⁵⁰ – az egészségügyi és a tudományos információk és javaslatok látszólagos alternatíváit nyújtották. Az államtagadó csoportok pedig az állam, a hatóságok, a törvények és az okiratok alternatíváinak kialakítására törekednek.

A tudományos dezinformáció és az államtagadó összeesküvés-elméletek narratíváiban közös pont a hivatalos intézményekkel szembeni bizalmatlanság: az állam és a törvények illegitimitásának feltételezése, valamint a tudományos ismeretek, ajánlások elutasítása a bizalmatlanságot fejezi ki. Ugyanakkor a pandémia okozta komplex online információs és kommunikációs környezetben más narratív elemek is összekapcsolódtak, amelyek révén közös dezinformációs hálózatot képeztek. Az embertől elkülönülő fiktív személy elképzelése ugyanúgy a természetes és a mesterséges fogalmának szembeállításán alapul (a személy csak a jog által mesterségesen létrehozott fikció, amely nem azonos a hús-vér, valódi emberrel, akinek a „természetes” vagy „hagyományos” törvények szerint kell élnie), akárcsak a tudományos dezinformáció a vírussal kapcsolatban (a vírust mesterségesen hozták létre népirtási céllal) vagy az alternatív egészségügyi megoldások (nem mesterséges oltással, hanem „természetes” megoldásokkal kell védekezni a vírus ellen).

Az a meggyőződés, hogy a magyar állam profitérdekeket szolgáló, New Yorkban bejegyzett cég, logikailag összekapcsolódik azzal az elképzeléssel, hogy a tudósok és az orvosok a gyógyszeriparból való profitálás érdekében hazudnak a társadalomnak a vírusról és az oltásokról. A kényszerítés, a jogfosztás, a károkozás és a hatalmak általi ellenőrzés is közös narratív elem, és megjelenik például az olyan elképzelésekben, mint az idegen megszállással létrehozott „állam” és a mesterségesen létrehozott vírussal való népirtás, a „személy” illegitim törvényekkel való rabszolgatorba taszítása és az emberekre kényszerített oltás, az ember anyakönyveztetéssel való állami tulajdonná tétele és az oltásokban lévő chippek beültetésével az emberek ellenőrizhető biorobottá tétele. A tudatosság növelésével viszont az emberek „felébredhetnek” a tudomány, az orvosok és az állam manipulációjából, és kiléphetnek az illegitim államból, a természetes, alternatív egészségügyi megoldások alkalmazása pedig segíti a tudatos életvitelt és a spirituális ébredést.

5. Konklúzió

A pandémiát övező infodémiában a legkülönbözőbb tematikájú megtévesztő tartalmak jelentek meg, az összeesküvés-elméletek, a politikai és az egészségügyi álhírek és a tudományos dezinformáció egyaránt meghatározó volt. A különböző megtévesztő tartalmak, bár céljuk és témájuk szerint különbözhetnek, az online platformokon hálózatokba szerveződhetnek a közös narratív elemek segítségével.

¹⁵⁰ FALYUNA–KREKÓ–BERKES i. m. (26. lj.).

Az interaktív terjedési mechanizmus miatt az SCM, az Egyesült Államokban kialakult, szélsőségesen kormány- és államellenes összeesküvés-elméleteket valló, áljogi dokumentumokat terjesztő, gyakran erőszakos aktivitást is mutató csoportok meggyőződésai több országban is megjelentek a járvány idején, valamint további hiedelmekkel kapcsolódtak össze. Magyarországon a tudományos dezinformációt terjesztő aktorok bevonták az SCM elképzeléseit a kommunikációjukba. A különböző megtévesztő tartalmak összekapcsolódása, amire dezinformációs hálózatként utaltunk, új koncepciók keretét kínálhat az online megtévesztés és manipuláció jelenségeinek jellemzéséhez, ezáltal definiálásához, valamint a jelenségek hatásvizsgálatához is. Az összekapcsolódások által diverzifikálódnak az egyes összeesküvéses, áltudományos vagy tudománytagadó és szélsőséges narratívák, ami nehezíti a potenciális társadalombiztonsági kockázatokkal járó csoportok azonosítását és a terjedés hatásainak leírását.

Bár a bemutatott csoportok tűnhetnek marginálisnak, megjegyzendő, hogy az egyes vizsgált karakterek vagy csoportok online követőtáborra igen jelentős. Az összekapcsolódások a láthatóságot, így a referenciális hatalmat is növelik, és ahogy az információs hálózatokhoz való hozzáférésekből, úgy a dezinformációs hálózatból is lehet befolyási lehetőséget, valamint (anyagi és szimbolikus) tőkét szerezni.¹⁵¹ Bármilyen dezinformáció hatásának vizsgálatakor érdemes lehet figyelemmel lenni a hálózatosodásra. Egyúttal ez a közösségi média tartalommoderációja és szabályozása vonatkozásában is érdekes lehet, amikor a kérdés az, hogy azonosítható-e az a pont egy adott tartalom terjedésében, amikor a tartalmat már moderálni szükséges.

Irodalomjegyzék

- ACKERMAN, Gary – PETERSON, Hayley: Terrorism and COVID-19: Actual and Potential Impacts. 14(3) *Perspectives on Terrorism* (2020) 59–73.
- ACZÉL Petra: Médiaműveltség. In ACZÉL Petra – ANDOK Mónika – BOKOR Tamás (szerk.): *Műveljük a médiát!* Budapest, CompLex, 2005, 133–177.
- ACZÉL Petra: Az álhír. Kommentár a jelenség értelmezéséhez. *Századvég*, 2017/2., 5–25.
- ALLCOTT, Hunt – GENTZKOW, Matthew: Social Media and Fake News in the 2016 Election. 31(2) *Journal of Economic Perspectives* (2017) 211–236.
<https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>
- ARNAUDO, Daniel et al.: *Combating Information Manipulation: A Playbook for Elections and Beyond*. Stanford, The International Republican Institute – The National Democratic Institute – The Stanford Internet Observatory, 2021.
- BAKER, Stephanie Alice: Alt. Health Influencers: How Wellness Culture and Web Culture Have Been Weaponised to Promote Conspiracy Theories and Far-Right Extremism During the Pandemic. 25(1) *European Journal of Cultural Studies* (2022) 3–24.
<https://doi.org/10.1177/13675494211062623>
- BAKER, Stephanie Alice: *Wellness Culture: How the Wellness Movement Has Been Used to Empower, Profit and Misinform*. Bingley, Emerald, 2022.
<https://doi.org/10.1108/9781802624656>

---

¹⁵¹ FALYUNA i. m. (6. lj.); FALYUNA i. m. (51. lj.).

- BAKER, Stephanie Alice – ROJEK, Chris: *Lifestyle Gurus: Constructing Authority and Influence Online*. Cambridge, Polity, 2019.
- BASIT, Abdul: The COVID-19 Pandemic: An Opportunity for Terrorist Groups? 12 *Counter Terrorist Trends and Analysis* (2020) 7–12.
<https://doi.org/10.1080/18335330.2020.1828603>
- BERGER, J. M.: *Without Prejudice: What Sovereign Citizens Believe*. Washington, Program on Extremism, George Washington University, 2016.
- BJØRGO, Tore – BRADDOCK, Kurt: Anti-Government Extremism: A New Threat? 16(6) *Perspectives on Terrorism* (2022) 2–8.
- BLANK, Stephen: Russian Information Warfare as Domestic Counterinsurgency. 35(1) *American Foreign Policy Interests* (2013) 31–44.
<https://doi.org/10.1080/10803920.2013.757946>
- BRAUN, Joshua A. – EKLUND, Jessica L.: Fake News, Real Money: Ad Tech Platforms, Profit-Driven Hoaxes, and the Business of Journalism. 7(1) *Digital Journalism* (2019) 1–21.
<https://doi.org/10.1080/21670811.2018.1556314>
- BRÜGGER, Niels: Tracing a Historical Development of Conspiracy Theory Networks on the Web: The Hyperlink Network of Vaccine Hesitancy on the Danish Web 2006–2015. 28(4) *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* (2022) 962–982.
<https://doi.org/10.1177/13548565221104989>
- BURKHOLDER, Joel – PHILLIPS, Kat: Breaking Down Bias. 16(2) *Journal of Information Literacy* (2022) 53–68.
<https://doi.org/10.11645/16.2.3100>
- CAMPION, Kristy – FERRILL, Jamie – MILLIGAN, Kristy: Extremist Exploitation of the Context Created by COVID-19 and the Implications for Australian Security. 15(6) *Perspectives on Terrorism* (2021) 23–40.
- CARLEY, Kathleen M.: Social Cybersecurity: An Emerging Science. 26(4) *Computational and Mathematical Organization Theory* (2020) 365–381.
<https://doi.org/10.1007/s10588-020-09322-9>
- CARTER, Elisabeth: Right-Wing Extremism/Radicalism: Reconstructing the Concept. 23(2) *Journal of Political Ideologies* (2018) 157–182.
<https://doi.org/10.1080/13569317.2018.1451227>
- CASTELLS, Manuel: *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture I*. Cambridge, Blackwell, 1996.
- DAS, Ronnie – AHMED, Wasim: Rethinking Fake News: Disinformation and Ideology During the Time of COVID-19 Global Pandemic. 11(1) *IIM Kozhikode Society & Management Review* (2022) 146–159.
<https://doi.org/10.1177/22779752211027382>
- DE MAEYER, Juliette: Towards a Hyperlinked Society: A Critical Review of Link Studies. 15(5) *New Media & Society* (2013) 737–751.
<https://doi.org/10.1177/1461444812462851>
- DEMURU, Paolo: Qanons, Anti-Vaxxers, and Alternative Health Influencers: A Cultural Semiotic Perspective on The Links Between Conspiracy Theories, Spirituality, and Well-

- ness during the Covid-19 Pandemic. 32(5) *Social Semiotics* (2022) 588–605. <https://doi.org/10.1080/10350330.2022.2157170>
- FALYUNA Nóra: A pandémia nyelve, retorikája és kommunikációja. *Magyar Tudomány*, 2022/5., 610–620.
- FALYUNA, Nóra: Science Disinformation as a Security Threat and the Role of Science Communication in the Disinformation Society. 3(1) *Scientia et Securitas* (2022) 69–78. <https://doi.org/10.1556/112.2022.00086>
- FALYUNA Nóra: A tudományosság befolyásoló ereje: tudományos dezinformáció a manipuláció szolgálatában. In BÁRDOS Dániel – TUBOLY Ádám Tamás (szerk.): *Emberarcú tudomány. Áltudományok és összeesküvés-elméletek szorításában*. Budapest, Typotex, 2023, 115–134.
- FALYUNA Nóra – KREKÓ Péter – BERKES Rudolf: Álszent antikapitalisták. *Nyereségvágyból terjesztett áltudományos dezinformáció az interneten*. Political Capital, 2022.
- FALYUNA, Nóra – KREKÓ, Péter: The Hypocrisy of Medical Disinformation: A Report from Hungary. 47(3) *Skeptical Inquirer* (2023) 14–18.
- FEHÉR Katalin – KIRÁLY Olívia: Álhíresülés – a hamis hírek dinamikája a médiában. *Századvég*, 2017/2., 39–48.
- FIEBIG, Verena – KOEHLER, Daniel: Uncharted Territory: Towards an Evidence-Based Criminology of Sovereign Citizens Through a Systematic Literature Review. 16(6) *Perspectives on Terrorism* (2022) 34–48.
- FLEISHMAN, David: Paper Terrorism: The Impact of the “Sovereign Citizen” on Local Government. 27(2) *The Public Law Journal* (2004) 7–10.
- GELFERT, Axel: Fake News: A Definition. 38(1) *Informal Logic* (2018) 84–117. <https://doi.org/10.22329/il.v38i1.5068>
- GOODRICK-CLARKE, Nicholas: *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and their Influence on Nazi Ideology*. New York, NYU, 1992.
- HEFT, Annett et al.: Toward a Transnational Information Ecology on the right? Hyperlink networking among Right-Wing Digital News Sites in Europe and the United States. 26(2) *The International Journal of Press/Politics* (2021) 484–504. <https://doi.org/10.1177/1940161220963670>
- HEFT, Annett – BUEHLING, Kilian: Measuring the diffusion of conspiracy theories in digital information ecologies. 28(4) *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* (2022) 940–961. <https://doi.org/10.1177/13548565221091809>
- INGRAM, Matthew: *Retreat: How the Counterculture Created Wellness*. London, Repeater Books, 2020.
- JACKSON, Sam: *A Schema of Right-Wing Extremism in the United States*. Hague, International Centre for Counter-Terrorism Policy Brief, 2019.
- JACKSON, Sam: What Is Anti-Government Extremism? 16(6) *Perspectives on Terrorism* (2022) 9–18.
- JENKINS, Henry: *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York, New York University Press, 2008.
- JOLLEY, Daniel – PATERSON, Jenny L.: Pylons Ablaze: Examining the Role of 5G COVID-19 Conspiracy Beliefs and Support for Violence. 59 *The British Journal of Social Psychology* (2020) 628–640. <https://doi.org/10.1111/bjso.12394>

- JONES, Seth G.: *The Rise of Far-Right Extremism in the United States*. Washington, Center for Strategic & International Studies, 2018.
- KAHAN, Dan M.: Misconceptions, Misinformation, and the Logic of Identity-Protective Cognition. 164 *Cultural Cognition Project Working Paper Series* (2017) 1–9.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.2973067>
- KOEHLER, Daniel: Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe Current Developments and Issues for the Future. 6(4) *Prism* (2016) 84–104.
- LAZER, David M. J. et al.: The Science of Fake News. 359(6380) *Science* (2018) 1094–1096.
<https://doi.org/10.1126/science.aao2998>
- LOESER, Charles E.: From Paper Terrorists to Cop Killers: The Sovereign Citizen Threat. 93(4) *North Carolina Law Review* (2015) 1106–1139.
- MARSHALL, Jon: Disinformation Society, Communication and Cosmopolitan Democracy. 9(2) *Cosmopolitan Civil Societies: An Interdisciplinary Journal* (2017) 1–24.
<https://doi.org/10.5130/ccs.v9i2.5477>
- MARTEL, Cameron – PENNYCOOK, Gordon – RAND, David G.: Reliance on Emotion Promotes Belief in Fake News. 5 *Cognitive Research: Principles and Implications* (2020).
<https://doi.org/10.1186/s41235-020-00252-3>
- MCGUIRE, William J. – PAPAGEORGIS, Demetrios: The Relative Efficacy of Various Types of Prior Belief-Defense in Producing Immunity Against Persuasion. 62 *Journal of Abnormal and Social Psychology* (1961) 327–337.
<https://doi.org/10.1037/h0042026>
- MILLER, Joanne M.: Do COVID-19 Conspiracy Theory Beliefs Form a Monological Belief System? 53 *Canadian Journal of Political Science* (2020) 319–326.
<https://doi.org/10.1017/S0008423920000517>
- OLAN, Femi et al.: Fake News on Social Media: The Impact on Society. *Information Systems Frontiers* (2022) 1–16.
- ORABI, Mariam et al.: Detection of Bots in Social Media: A Systematic Review. 57(4) *Information Processing & Management* (2020).
<https://doi.org/10.1016/j.ipm.2020.102250>
- PANTUCCI, Raffaello: Key Questions for Counter-Terrorism Post-COVID-19. 12 *Counter Terrorist Trends and Analysis* (2020) 1–6.
- PENNYCOOK, Gordon – CANNON, Tyrone D. – RAND, David G.: Prior Exposure Increases Perceived Accuracy of Fake News. 147(12) *Journal of Experimental Psychology: General* (2018) 1865–1880.
<https://doi.org/10.1037/xge0000465>
- RATHJE, Jan: Driven by Conspiracies: The Justification of Violence among “Reichsbürger” and Other Conspiracy-Ideological Sovereignists in Contemporary Germany. 16(6) *Perspectives on Terrorism* (2022) 49–61.
- ROCHLIN, Nick: Fake News: Belief in Post-Truth. 35(3) *Library Hi Tech* (2017) 386–392.
<https://doi.org/10.1108/LHT-03-2017-0062>
- ROOZENBEEK, Jan et al.: Susceptibility to Misinformation about COVID-19 Around the World. 7(10) *Royal Society Open Science* (2020).
<https://doi.org/10.1098/rsos.201199>

- SANTINI, Rose Marie – SALLES, Débora – BARROS, Carlos Eduardo: We love to hate George Soros: A cross-platform analysis of the Globalism conspiracy theory campaign in Brazil. 28(4) *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* (2022) 983–1006.
<https://doi.org/10.1177/13548565221085833>
- SARTESCHI, Christine: Sovereign Citizens: A Narrative Review with Implications of Violence Towards Law Enforcement. 60 *Aggression and Violent Behaviour* (2020).
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101509>
- SHAO, Chengcheng et al.: The Spread of Low-Credibility Content by Social Bots. 9(1) *Nature Communications* (2018).
<https://doi.org/10.1038/s41467-018-06930-7>
- SHU, Kai et al.: Fake News Detection on Social Media: A data Mining Perspective. 19(1) *ACM SIGKDD Explorations Newsletter* (2017) 22–36.
<https://doi.org/10.1145/3137597.3137600>
- SPOHR, Dominic: Fake News and Ideological Polarization: Filter Bubbles and Selective Exposure on Social Media. 34(3) *Business Information Review* (2017) 150–160.
<https://doi.org/10.1177/0266382117722446>
- ŠROL, Jakub – ČAVOJOVÁ, Vladimíra – BALLOVÁ MIKUŠKOVÁ, Eva: Finding Someone to Blame: The Link Between COVID-19 Conspiracy Beliefs, Prejudice, Support for Violence, and Other Negative Social Outcomes. 12 *Frontiers in Psychology* (2022).
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.726076>
- STELLA, Massimo – FERRARA, Emilio – DOMENICO, Manlio De: Bots Increase Exposure to Negative and Inflammatory Content in Online Social Systems. 115 (49) *Proceedings of the National Academy of Sciences* (2018) 12435–12440.
<https://doi.org/10.1073/pnas.1803470115>
- STERN, Samantha – WARE, Jacob – HARRINGTON, Nicholas: Terrorist Targeting in the Age of Coronavirus. 1 *International Counter-Terrorism Review* (2020) 1–18.
- SZAKÁCS, Judit: *The Business of Misinformation*. CMDS (2020), <https://bit.ly/3K9UMy6>.
- TANDOC Edson C. Jr.: The Facts of Fake News: A Research Review. *Sociology Compass* (2019).
<https://doi.org/10.1111/soc4.12724>
- TANDOC, Edson C. Jr. – LIM, Zheng Wei – LING, Richard: Defining: “Fake News”: A Typology of Scholarly Definitions. 6(2) *Digital Journalism* (2017) 137–153.
<https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1360143>
- TANDOC, Edson C. Jr. et al.: Audiences’ Acts of Authentication in the Age of Fake News: A conceptual Framework. 20(8) *New Media & Society* (2018) 2745–2763.
<https://doi.org/10.1177/1461444817731756>
- USCINSKI, Joseph E. et al.: 2020. Why Do People Believe COVID-19 Conspiracy Theories? *Harvard Kennedy School Misinformation Review* (2020) 1–12.
<https://doi.org/10.37016/mr-2020-015>
- VESELSZKI Ágnes: Az álhírek extra- és intralingvális jellemzői. *Századvég*, 2017/2., 51–82.
- VOSOUGHI, Soroush – ROY, Deb – ARAL, Sinan: The Spread of True and False News Online. 359(6380) *Science* (2018) 1146–1151.
<https://doi.org/10.1126/science.aap9559>

WARD, Charlotte – VOAS, Davis: The Emergence of Conspirativity. 26(1) *Journal of Contemporary Religion* (2011) 103–121.

<https://doi.org/10.1080/13537903.2011.539846>

WARDLE, Claire – DERAKHSHAN, Hossein: *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking*. Brussels, Council of Europe, 2017.

NEMZETKÖZI MAGÁNJOGI ÉVKÖNYV 2024

ÁRA: 5800 Ft

A 2022-ben indított éves periodika célja a nemzetközi magánjogi gondolkodás fejlesztése, a témakör jogtudományának és joggyakorlatának megjelenítése, a kutatási eredmények terjesztése.

Az évkönyv harmadik számának tartalomjegyzéke:

TANULMÁNYOK

- *Kozák Henriett:* Nemzetközi magánjogi szabályok érvényesülése a polgári, különös tekintettel a családjogi perekben
- *Szőcs Tibor:* Súlylódási pontok az európai öröklési rendelet és tagállamok harmadik államokkal fennálló nemzetközi szerződése között – gondolatok a C-21/22. számú OP-ügy kapcsán
- *Varga László Bánk:* A népirtással okozott károk megtérítésének nemzetközi magánjogi vonatkozásai
- *Völcssey Balázs:* Joghatósági problémák kezelése a polgári eljárásjogban

FÓRUM

- *Bereczki Ildikó:* A kiszolgáltatott felnőttek nemzetközi védelme – revideált lehetőség
- *Fabók Zoltán:* A Bizottság új irányelvtervezete a fizetésképtelenségi jog egyes vonatkozásainak harmonizálásáról
- *Nemessányi Zoltán:* Rendeletjavaslat a szülői minőségről az Európai Unióban: joghatóság, alkalmazandó jog, elismerés
- *Hajnal Zsolt:* A digitális szolgáltatásokról szóló rendelet közvetítő szolgáltatásokra vonatkozó új kötelezettségeiről, felelősségéről

- *Molnár István János:* A kanadai nemzetközi magánjog reformja és a Kanadai Legfelsőbb Bíróság jogfejlesztő tevékenysége 1990-től napjainkig

AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK JOGGYAKORLATA

- *Major Mónika:* A versenyjogi jogsértésből eredő kártérítési igények elévülésének kérdése az EUB gyakorlatában – a C-267/20. számú Volvo-döntés elemzése
- *Horváth E. Írisz:* Az Európai Unió Bíróságának az európai polgári eljárásjogot és a nemzetközi magánjogot érintő esetjoga 2022-ben
- *Csapó Éva:* Joghatósági kérdések európai uniós küldöttséghez beosztott szerződéses alkalmazott tagállami állampolgárok vonatkozásában

NEMZETI JOGGYAKORLAT

- *Palásti Gábor:* A MÁV esete az amerikai igazságszolgáltatással: a Genocidium Egyezménytől a beruházás-védelmi jogig

RECENZÍÓ

- *Osztovitcs András:* Vigyázó szemetek Szingapúrra vessétek! Recenzió a Singapore Private International Law című könyvről